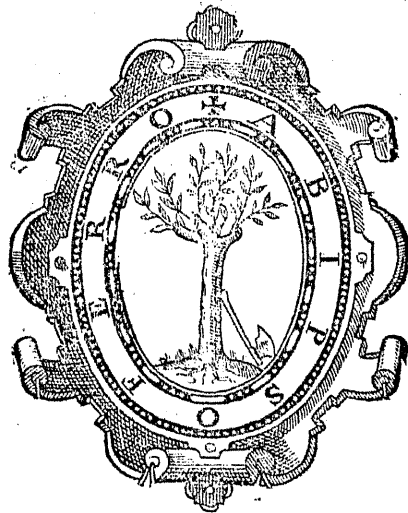

F. L VYSIILE-
GIONENSIS AVGV-
stiniani diuinorum librorum

Primi apud Salmanticenses
interpretis.

IN PSALMVM VIGESIMVM-
SEXTVM EXPLANATIO.

SALMANTICÆ,

Excudebat Lucas à Iunta. M.D.LXXXII.

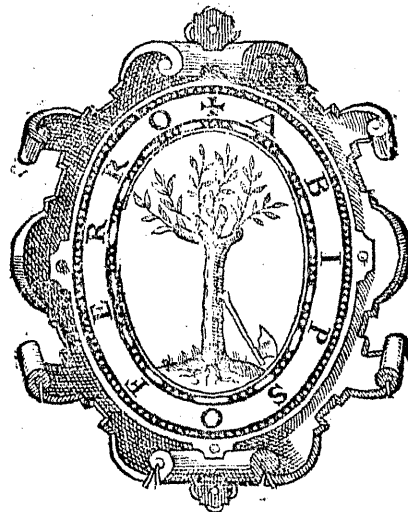
CUM PRIVILEGIO.

F. L V Y S I I L E
G I O N E N S I S A V G V -

stiniani diuinorum librorum

Primi apud Salmanticenses
interpretis.

I N P S A L M V M V I G E S I M V M -
S E X T V M E X P L A N A T I O .

S A L M A N T I C A E,

Excudebat Lucas à Iunta. M. D. LXXXII.

C V M P R I V I L E G I O .

EST *Opera es Catholica de buena y sana doctrina, puede se imprimir con utilidad y fruto de los fieles. En Madrid, catorze de Março, de mil y quinientos y setenta y ocho años.*

*F. Hernando
de Castillo.*

24687209-5

ILLVSTRIS-
SIMO D. D. GASPARI
Quiroga, S. R. E. Cardinali, Archie-
piscopo Toletano, rerum fidei su-
premo iudici. F. Luyfius Le-
gionensis Augustinia-
nus: S. P. D:

*ES aduersas, Qui-
roga Cardinalis am-
plissime, vulgo homi-
nes in malis ponunt,
Stoici in fugiendis nu-
merabant, rectè autem instituta ratio,
disciplinaque Christiana in bonis ducit.
Non quòd acerbæ & amara, amara &
acerba non sint: sed quod ægris amara
quæ sunt, sæpè sint salutaria. & grotam-
us autem omnes: laboramusq; alij alijs
animorum morbis. Quamquam & sæpè
bonis præsertim, & Dei amatoribus*

A 2   Viris

Viris id accidit, ut isthæc non solum uti-
lia ipsis sint, sed etiam ut acerba esse de-
sinant: atque adeo ut gustatu, atque per-
pessu dulcia illis & incunda reddantur:
tanta est Christi Dei erga eos qui om-
nes suas spes in ipso collocant dulcedo,
atque bonitas. Quod & ipse, tamen si nul-
lo modo is sim, qui numerari servis Dei
possim, tamen benignè mecum Deo, &
clementissimè agente expertus in me
sum, illo meo calamitoso, ut vulgo iudi-
catur, & misero tempore: cum quorum-
dam hominum artibus in suspicionem
lesæ fidei criminosè vocatus, semotus
ab hominum non solum sermone, & con-
gressu, sed etiam aspectu, per quinque
ferè annos in carcere, & in tenebris ia-
cui. Ea enim tunc animi quiete, atque
letitia fruebar, quam nunc luci reddi-
tus, & amicissimorum mihi hominum
consuetudine fruens, sæpe requiro. Ut

mirari

mirari satis non possim, quantus in hu-
manis rebus error, & deceptio verse-
tur, quamq; ab eo quod sunt, pleræque
res aliæ esse credantur. Illa enim quæ
mala esse magna omnes putant, & cer-
tè, ipsa per se si spectentur, sunt maxi-
ma. nihil enim eorum, quæ, vel animum
ægritudine afficiunt, vel corpori mole-
stiam afferunt, ab illa abesse vita putan-
dum est. sed quæ mala creduntur maxi-
ma, ea expertus sum voluptatibus dul-
cissimis esse plena. Neque id totum ex
eo erat, quod me optimæ mentis meæ con-
scientia consolaretur, quamquam & ea
me sustētabat plurimum: est enim illius
magna vis. sed consciētia recta, ut æquo
animo feras aduersa facit, non autem iu-
cunda ea ut sint, efficit. Itaque leniebat
& ægritudinem conscientia, sed quod me
potissimum consolabatur, neque conso-
labatur solum, sed & letitia interdum

A 3 per-

per fundebat trinta, quantam non queo
dicere, Vis quædam bonitatis Dei erat
immensa, & incredibilis. Qua de vi, ac
bonitate diuina, illo, quod dico, tempore,
dū extare mihi eius otij aliquem fructū
volo, & legendo assidue, atq; scribendo,
à molestis cogitationibus animū auoco,
in vice simum sextum Davidis Psalmū
quædā sum cōmentatus: que nūc cū rele
rem ita me affecerunt, vt ea non inuti
liter edi posse, censerem: quod item alijs
nonnullis visum est. Itaq; illa nunc edo.
Edo autē, Cardinalis illustrissime, sub
tuo nomine ea de causa, quod per te pro
fectò habeo, ea vt possim edere. Nā cum
causa, lisque mea sæpe cognosci cœpta,
eius cognitione varijs rationibus inter
missa, & in aliud tempus dilata, ita pro
duci videretur, nemo vt vires, aut ani
mi, aut corporis mei tanto oneri suffe
returas esse speraret: tu, ea vt cognosce
retur

retur, atque terminaretur æquum esse
censuisti: cognouisti que eam ipse per te:
& ea cognita, atque eius veritate per
specta & crimine, & suspitione crimi
nis ex solutum: libertati que, ac digni
tati meæ pristinae redditum, me tandem
meis, meosque mihi restituiti. Quo be
neficio nullum maius in hoc genere, ne
que à bono viro optari debeat, neq; qui
ipse bonus sit vir possit cuiquam tribue
re. à te certè nihil aliud expectandum
fuit, qui tametsi virtutibus sis ornatus
omnibus, tamen præceteris vnam iusti
tiam ita coluisti, & adamauisti semper,
ea vt te summa integritatis laude com
mendatum, per omnes honorum gradus
ad id, in quo es, fastigium euexerit. Quo
etiam mihi gratius, & honestius fuit
absolui tuo iudicio, hoc est, vt ego inter
pretor, & vt omnes, quibus tua est no
ta virtus: cui autem ea sit ignota, quæ ir

clarissima luce, & maximarum rerum
administrationibus sit semper versata?
Itaq; eo mihi gratius fuit iudicio absolui
tuo, id est, iudicio, ut omnes norunt veri-
tate ipsa subnixo, non gratia alicuius
eblandito, aut expresso. Quare integri-
tas tua, innocentiae mihi magnū testimo-
nium reddidit, eademque effecit, liceat
ut mihi lucis iam, atque vitæ libero usu
fruente, huius generis quaedam edere: eis-
que edendis & ad te mittendis, non so-
lum accepti abs te beneficij memorē me
esse ostendere, sed etiā mei memoriam
in te renouare. Sed alia aliās. nunc huic
libello velim pro tua humanitate, des lo-
cū inter tuos libros, paruo illi quidē, sed
quamuis paruo, tamen & multis nomi-
nibus tibi à me debito: & meae in te
summae obseruantiae omnibus fi-
dem facturo. Vale.

* *
* *

I N P S A L

M V M V I G E S I M V M

S E X T V M E X P L A

N A T I O.

VAMQVAM hic
Psalmus apud He-
bræos *אנטיγερμ* est,
id est, sine historiae ar-
gumēto, tamē, quod
è Græca inscriptione
colligitur, videtur scriptus à Dauide es-
se, quo tēpore Saulē fugiebat, atq; ea oc-
casionē potissimū, quod ad ipsum Ceile
cōmorantē cōfugisset Abiatharus sacer-
dos, eiusdē Saulis & ipse iram, & crudeli-
tatē declinans. Nā cum Dogeus quidā
genere Idumæus Saulis Regis libertus,
ad ipsum Regē detulisset Nobe in ædi-
bus summi Sacerdotis Achimelechi, Da-
uidē versatum, ab eodē fuisse adiutū, &
cōsilio, & armis, & cōmeatu: ira exarsis-
se Saul scribitur: & yt sunt Regum in ira
præci-

præcipitia consilia, Achimelechum ipsum ad se accersitum, & cum eo magni sacerdotum numerum ferro interemisse, & urbem Nobem, ad quam, ne suspicio quidem criminis pertinebat excindi mandasse etiam traditur. Hac igitur ex cæde, & urbis ruina tanta, vnus cum eua sisset Abiatharus, Achimelechi summi Sacerdotis filius, & ipse Sacerdos summus ad Dauidem se contulit, secum deferens Ephod. Id autem fuit apud Hebræos sacræ vestis genus, quo sacerdotes illorum cum diuina responsa requirebant, semper utebantur. Quæ res Dauidi dubijs in rebus præsidio ac salutis fuit. Nam quoties consilia sua explicare ipse non poterat, quod vel imminere sibi, aliquod periculum metuebat, vel hærebatur in rebus dubijs, oblata sibi sacerdotis, & sacræ vestis opportunitate utebatur, & per Abiatharum diuinum consulebat oraculum, eiusque admonitu quæ instabant, mala declinabat. Cuius rei experimentum coepit, paulò post Abiathar

ri ad

ri ad ipsum aduentum. Opem ferebat 2. Reg. 23
 Dauid per ea tempora Ceilæ Iudæorum urbi, cuius ex agro hostes Syri prædas agebant. Id cum Saul cognouisset Dauidem, videlicet, Ceilæ versari opprimendi eius occasionem, cui rei semper studio imminebat, eam optimam arbitratus, comparata militum manu Ceilam versus ire coepit. quod cum incertis rumoribus fama ad Dauidem pertulisset, suspicio illi obiecta est, & metus non leuis, num se Ceilani prodituri essent: & Sauli tradituri. Quare Abiatharum adiens Deum per ipsum consuluit. cumque oraculo didicisset, fore magnum ut vitæ periculum adiret, si quidem, diutius Ceilæ moraretur, ob Ceilanorum in ipsum perfidiam, Ceilam maturè reliquit. Igitur in ipso aduentus Saulis & copiarum ab ipso comparatarum primo nuntio, atque metu: vel certè statim postquam oraculi admonitu laqueos exiit Dauid, in quos imprudens se induit, credibile est hunc Psalmum esse confectum. cuius exordia
 gratu-

gratulatione, de periculo, quod Dei admonitu euaserat, cum tacita quadam & amara hostium suorum irrisione constant. extrema verò in imploranda, ac sibi amplius concilianda Dei ope, atque gratia, ad ea propulsanda, pericula, quæ restare videbat, versantur. in quo etiam mentio quædam fit eius temporis, cum in tabernaculum Dei ex fuga primum se recepit: ibique delituit, eo usque, quoad se ipse collegit. cuius diei atque facti recens, scilicet, memoria adhuc in illius animo residebat. Cum igitur sanctus Dauid partim lætaretur, quod oraculo admonitus præsens periculum vitasset: quodque sibi potestas esset, Deum quoties vellet suo arbitrato rogandi: partim sibi adhuc vehementer metueret, ab hostibus suis, quorum quamuis impianus effugerat, tamen illorum cruenta odia, & insidiæ perpetuæ, quem tandem exitum habituræ ad extremum essent per timebat: cumque ob eam causam fluctuaret animo, alternis & spei, & timo-

ris

ris fluctibus agitato: tandem ab ipsis experimentis fiduciam concipiens, Dei auxilium sibi non defuturum, inanes illos, & degeneres metus coercuit: & tranquillitate animi, ac serenitate constituta, lætus ac bonæ spei plenus, in has voces prorupit. Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Quas quidem voces ita Dauid ex sua persona protulit, ut prophetico, quo excellerat spiritu in Christum Iesum, cuius humana vita, quamuis ærumnosa, & telis inimicorum obiecta tamen summis Dei præsidij communita foelicissimum exitum erat habitura, optimè quadrare præviderit: & ex persona illius præcipuè accipi voluerit. In quo etiam illud intellexit, formulam quandam cum Deo agendi, à se in hoc Psalmo præscribi, quacumque ærumnosa, atque miseri, qui in vnus Dei præsidio confiderent, communiter uti possent. Quæ res nobis in causa fuit, ut hunc præcipuè Psalmum interpretari vellemus, quod eius pleraque omnia, hoc meo tempore

tempore aptè à me, & verè vsurpari posse viderem. Ab inimicis enim meis, quos non iniuria aliqua ipsis à me illata offendit, aut læsit, insidiosissimè circumuentus, & calumnijs oppressus: non solum pristinis meæ vitæ bonis, atque ornamento careo, sed etiam hoc communi spiritu, atque libero excludor. Quo in malo, hoc vno solatio me consolor, quo ex sacrarum literarum lectione, & meditatione diuinæ bonitatis afficio. Nā cum aliquid benignè & misericorditer à Deo factum, aut cum innocentem aliquè de inimicorum manibus liberatum in eis literis lego, aut cum Dei prouidentiam atque bonitatem Dauidem ita pleno ore prædicantem in his carminibus audio, suafque in Deo omnes spes collocantem ipsum conspicio, diuinæ mihi bonitatis, atque prouidentia in animo tantum elucet lumen, tantaque excitatur, atque existit in me bona spes: vt minimè dubitè, quin nostris ille rebus, id est, veritati, cuius nunquam deserit patrocinium, sub-

uentu-

uenturus aliquando tandem sit & magnum, atque præfens auxilium allaturus. qua spe fretus omnes huius mei casus molestias faciliè, & æquo animo perfero. nonnunquamque & ipse cum Dauidè dico. Qui tribulāt me inimici mei, ipsi infirmabuntur, & cadent: illudque sæpius, quod in hoc ipso carmine scribitur. Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. meque rursus illis verbis confirmo. Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me. illisque maxime. Si consistant aduersus me castra non timebit cor meum. Si exurgat aduersus me prælium in hoc ego sperabo. Sed de nobis aliās nunc Dauidici carminis interpretationem aggrediamur, quod ex persona Dauidis nobis enarrandum in primis est: sic tamen vt cum visum fuerit ad Christi personam propriè, & ad miserorum communem causam vniuersè tractandam, liberè digrediamur. Iam igitur quid dicat, audiamus.

B DOMI-

*DOMINVS illuminatio mea, & salus
mea quem timebo? Dominus protector viri
mei, a quo trepidabo?*

IVRE tu quidem ista sancte Dauid:
nam si Dominus lux tua est, quæ tanta
malorum nox potest irruere, quæ men-
tem tuam tenebris errorum inuoluat?
Si idem salus, qui tibi à morte potest in-
ferri timor? Si robur tibi, atq; vires Deus
suppeditat, quem contra, quamuis infe-
stis, hostem non consistes? imò quas ho-
stium copias non delebis? Tria bona
cómémorat, lucem, salutem, robur, qui-
bus animi vita continetur. Etenim toti-
dem infestamur malis. Nam, aut igno-
ratiæ tenebris à vero aberramus, aut ani-
mi imbecillitate, & tanquam morbo, à
recto deficimus, aut hostili, & externa
vi impellimur ad malum. Itaque nostri
Theologi beatæ vitæ conséquendæ ra-
tionem, & instrumentum omne in his
rebus positum & collocatum putât. Pri-
mum, si Deus nostræ menti veritatis lu-
men præferat, deinde si infusa celestiu
stitia

stitia animum languentem fanet. prostre-
mò si aduersus hostiles infestationes, &
insultus continenter ipse nos protegat,
& robur adijciat ad perseuerandum in
bono. Atque vt isthæc Dei dona in se
agnosceret sanctus Dauid: & ea cum læ-
titia & gratulatione prædicaret, rebus ip-
sis, quas paulò ante expertus fuerat, ad-
ducebatur. Nam cum Ceilæ in maximo
vitæ discrimine versaretur, idq; ignora-
ret ipse, Deus illi, & dubitanti lumen ora-
culo prætulit, & periclitanti salutem fu-
ga attulit, & fugienti pro arce munitissi-
ma fuit: quippè qui illum in tutissimis lo-
cis collocarit. Itaq; lumen ad oraculum
redditum, salus ad declinationem instans
periculi, protectio ad opportunitatē lo-
ci editi, atque muniti in quæ se contule-
rat, referenda sunt. Quibus rebus côme-
morandis cū sibi Dauid gratulari intelli-
gèdus est, vt ante dixi: tū etiã confirma-
re & erigere animum suum, ad deinceps in-
trepidè agendum, & si quæ adhuc timo-
ris vestigia in eius mente remâserant, ea

huius à Deo accepti beneficij recordatione delere, atque obliterare, & cū animo suo quodammodo ita loqui censendus. Quid agis anime? quid sic paues? quidve causæ habes, cur iam amplius sollicitere? est ne in quo nocere tibi hostes tui possint? num dolo te, aut cōsilio præuertent? num viribus aut copijs superabunt? Deus tibi lumen præfert, quid agere, à quo tibi cauere debeas per singula momenta te docet: Deus ponit pedes tuos tanquam ceruorum, & in excelsis, atque munitis locis ab incurfu inimicorum te tutum constituit: idem exhibet se tibi & in itinere ducem, & in fuga comitem, & in exilio socium: idem & in rebus dubijs consilio, & in anxijs solatio, & in formidolosis ac periculi plenis auxilio te iuuat: scis hæc ita esse, expertus ipse es: degenerem ergo, & inanem timorem pone, atque abijce. etenim tam longè abesse debes ab eo, quam longè abes à periculo, à quo, quando salus tua Deo curæ est, profectò abes longissimè. Sed

David

David optimus vir, atque sanctissimus, ut de fauore, & auxilio Dei lætaretur, adducebatur ijs beneficijs, quæ paulò ante plurima, atque maxima Deus in ipsum contulerat: ut verò speraret, id sibi perpetuum futurum, egregiaquadã, quæ se pollere apud Deum nõ nesciebat gratia, consequebatur. Nos autem quicumque eiusmodi sumus, ut cupiditatibus deuicti nostris Deum nobis iratum, nostra culpa reddiderimus, cum mala insurgere & obsidere nos incipiunt, cumque incidimus in aduersam aliquam, & acerbam fortunam, qua spe niti poterimus? ad cuius auxilium confugiemus? cui salutem commendabimus nostrã? quibus copijs confisi minas, & insultus malorũ despiciemus? vtrum nobis peccatoribus, & flagitiosis, & à Dei gratia nostro peccato repulsis, idem quod homini sanctissimo dicere atque iactare licebit? Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo? Est ille quidem lux, atque salus proposita omnibus, sed

B 3

ego

ego miser meis peccatis, me ea luce priuati, & in densissimas tenebras cōieci. Adfert Deus salutem, quod ad se attinet vniuersis: sed ego peccando salutem diuinam à me repuli, & perniciem certā mihi accersui. Quid ergo est? deficiam animo, & aduersis succumbam: meque inimicis meis vincendum, & constringendum tradam? minimè istud quidem, vt cedam atque deficiam. resistam potius atque hoc ipso acrius ac vehementiùs, & precibus, & votis contendam. etsi mihi facultatem mea flagitia ademerunt cōmuniter cum Dauide dicendi. Dominus illuminatio, & salus mea quem timebo? at profectò nulla res obstitit, quominus submissè & suppliciter dicā. Domine, esto lux mea: esto salus mea ne timeam. Quare desperet nemo, nec se ab huius orationis cōmunionē exclusum quis putet. nā siue gratia apud Deum valeat, & potest certè idem quod Dauid verè dicere: siue gratia Dei priuatus est, & potest pœnitēdo assequi idem vt dicat,

quando

quandoquidem quā certum est Deum suis pro luce in rebus turbidis, & pro salute esse: tam exploratū esse debet eorū, qui deserta iniquitate ad hunc numerū bonorum virorum aggregare se velint, nemini aditum intercludi. Nā qui fiat, vt Deus ad bonam mentem redeuntes ab se repellat, qui viæ atque virtutis oblitos, & in peccatis morantes blandissimè vocet? Vocet dixi. imò hortetur, imò illis, modo ipsum audire velint, non solū delicti veniam, sed iustitiæ, atque gratiæ apud se magnum gradum, firmumq; ad bene viuendum suæ prouidentia præsidium, atque aded post bene actam vitā opes immensas, & præmia sempiterna polliceatur. Venite, inquit, ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. & per Prophetam, Prope est Dominus omnibus inuocantibus eū, in veritate. Quare si propè adest, vel certè quoniam semper propè adest ihs, qui ipsum inuocant, opem paratus afferat: inuocemus audacter ipsum omnes, &

Matt. II.

Psal. 144

tem septuaginta interpretes verterunt
κακους id est nocētes, & Hieronymus
 in germana illa Psalmorum ex Hebræo
 traducone vertit maligni, id, quoniam
 Hebræū verbum מרעים paruo puncto-
 rum vocalium discrimine, vel malefaciē
 tes significat, vel amicos, fortasse aliquis
 hoc potius modo, isto loco id verbum
 accipiat, nulloque recti sensus periculo
 vertat. Dum appropiant super me amici
 mei, vt edant carnes meas: eos vt homi-
 nes Dauid simulatè appellet amicos, qui
 cū amici illi esse deberent, quod ab eo
 multis ac magnis beneficijs affectu esēt:
 necē tamen ei, & interitum moliebātur,
 quales erant Ceilani. Nam quos capitis
 sui periculo ab hostium incurfu tutos
 reddebat ipse, quosque ob recens bene-
 ficium fideles futuros arbitrabatur sibi,
 eorum perfidia penē proditus fuit. Hos
 igitur, atque his similes alios appellat so-
 dales suos Dauid, omni, scilicet, hoste no-
 centiores amicos: vtrosque autē, & hos
 fallaci specie tectos inimicos, & illos
 aper-

apertos & professos suos hostes, Saulē,
 Saulisque satellites, quos צרי id est, op-
 pressores suos vocat, in ipso aggressu, &
 prædæ capiendæ articulo, prædæ è mani-
 bus ipsorum elapsa falsos ipse, atque delu-
 sos, turpiter corruisse cum gaudio, & irri-
 sione commemorat. Atque harum qui-
 dem rerum, quæ his duobus versiculis
 continentur: nimirum, & periculi ami-
 corum fraude creati, & belli per eos qui
 se profitebantur hostes illati, & ad oppri-
 mendum hominem innocētē coitionis
 factæ ab vtrisque; ad hæc in ipso penē cer-
 taminis conflictu diuinitus oblatis præsi-
 dij, cū innocentis salute, & hostiū igno-
 minia atque ruina, tanquā vestigia quedā,
 atque signa, in ijs rebus, quæ Dauidi eue-
 nerunt, reperiuntur impressa: cæterum
 vera species eorum omnium, veraque ima-
 go, in Christi Iesu humana, atque mor-
 tali vita sic extat, vt minimè dubitari
 debeat, quin eam sibi propositam habue-
 rit Dauid, cum ista canebat. Nam vt
 præteream, quæ superiori versu dicun-
 tur,

tur, proprias Christi voces videri. Etenim alij, quamuis iusti viri, de diuina luce splendoris aliquid ad se deriuant, & de immensis Dei opibus nonnullas ad se transferunt copias, & de illius infinita vita, non nihil quod tamē ipsis satis, superque sit, hauriunt & accipiunt: sed, vt hoc verum sit, tamē nemini ipsorum datur, ipsa vt met vita, atque luce Dei viuat, atque illustretur. At Christo Iesu, in quo corporaliter, vt Paulus scribit, plenitudo diuinitatis inhabitat, communionē qua dam diuinorum bonorum, & cum Dei verbi persona humanæ naturæ ineffabili vnione, ipse Deus pro salute, pro vita, proque fortitudine est. Itaque vt hoc prætermittam, propriè Christo competere vt dicat. Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo? quis hunc alterum versiculum audit, cui non statim in mētem veniat illius noctis, in qua Dominus Iesus in pia Iudæorum, & Romanorum militum manu comprehensus, atque vincus fuit? Nam, quis vnquam

Coloss. 21.

quam amici persona tectus, inimicior, cædisque auidior fuit, quam proditor ludas? quisve accessus, atque congressus, aut in speciem magis blandus, aut re ipsa magis hostilis, eo eiusdem Iudæ ad Christum accessu esse potuit, cum ipsum deosculatus, militibus qui Christum comprehensuri venerant, quibusque se ille ducem præbuerat, ea re signum dedit ad comprehendendum: & quod erat pacis & amoris symbolum, eo pro classico ad incundum prælium est usus? Quid? nonne, & hunc occultum hostem, & alios palam inuadentes inimicos sola voce Christus ita perterrefecit, atque prostravit: vt quod reliquum est huius versiculi, quodque sequitur. Qui persequuti sunt me inimici mei, ipsi infirmati sunt, & ceciderunt. in re gesta dici, non vaticiniū de futura esse, iure omnibus videatur? Quamquā non in illa nocte modo atque in illis tenebris hostes in se irruētes Christus deuicit: sed multo verius postera, & in sequenti die, media luce, cum ab eisdem

dem indignissima morte affectus est, ipso illo actu moriendi, ipsoque extremo spiritu debellauit. Debellauit, inquam, tum Iudæos, funestæ illius cædis satellites, & ministros: tum Sathanam, Sathanæque; additas aërias potestates, tanti sceleris duces, & authores, sicut Paulus scripsit. Spoliatus principatus, & potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso. A cuius enim vitamones suæ tyrannidi arbitrati sunt, exitium imminere, quemque; ob eam causam interficere studuerunt, is moriens, domos illorum euertit: regna vastauit: imperium extinxit: hominesque eos, quos captos illi, & constrictos tenebant, in lucem libertatis asseruit, ipsoque; hostes Christus, non quidem illos repellendo, aut se contra inferendo, sed sustinendo, & telum quodammodo totum corpore recipiendo vicit, & contriuit, ipso, scilicet, illorum incurso, atque impetu, probe ut naturam illius referret lapidis, quo de scriptum est:

Matt. 21. Qui autem ceciderit super illum, conteretur.

retur. Nam & hæc illi nequissimo serpenti tanquam fata iam inde ab initio Deus præcinebat, cum ei dixit. Tu insidiaberis calcaneo eius, ipse autem conteret caput tuum. Colubri enim in obuium aliquem impetum interdum faciunt, & pedem ei mordent: nam altiora ore petere nequeunt. id cum accidit, sæpe etiam euenire solet, ut is cuius mordetur pes, calce comminuat colubro caput, quod illi nocendi causa pedi propè subijciunt: ita fit, ut coluber, dum alterius lædit pedem, ipse in capite plagam accipiat, eamque accipiat ipso eodem pede, quem petebat percussus: & quod primū erat non petitus ad necem, sed petens ipse alium. Eadem igitur illi hosti, qui cum natura optima esset conditus, suaque ipse sponte prauus effectus esset, serpentis astum imitatus, eiusque in se suscipiens formam lætale in nos virus infudit, euentura prædixit Deus: siquidem vnquam ausus fuisset, vel potius quoniam futurum erat ut auderet, calcaneum Christi adoriri quod & euenit.

Nam

Geno. 3.

Nam primum, dum omnia venena sua aduersus Christum expromit, in carne Christi, & in eius humana vita lædenda, quæ infima, & terræ veluti proxima pars illius est, constitit ipsius omnis impressio: ipse autem & regno, & malè parta dignitate spoliatus in capite, vt minimum, lætalem accepit plagam. Deinde non à Christo ille circumuentus aut in certamen euocatus est: sed circumueniens ipse Christum, & impetum in illum faciès, sibi pestem conciuuit. Postremo victus est, neque magnis copijs, neque armorum aliquo genere inaudito, & nouo, sed ea ipsa re, in qua, vt sibi visus est, superior erat, eo pede, id autem est, carne ea cui vulnus intulerat, ea vita quæ morte extinxerat: atque adeò ipso illo à se illato vulnere, atque morte male ipse, & perpetuò perijt. Nam è Christi sanctissimo corpore vulneribus confosso immèsa vis pretiosissimi sanguinis profluens, beatum quidem piorum hominum populum à peccatis, atque à delictis expiauit

uit & emundauit omnibus: Aegyptios verò insequètes, hoc est, dæmonum bonis viris infesta agmina, vndis illis sui sanguinis veluti obruta deleuit; & extinxit. Itaque quam antiquus ille serpens, Christo inolitus est necem, ea exitialis ipse fuit, & vt scriptum est, Incidit in foueam quam fecit. Et ad Christum appugnandum aggressus in ipsa aggressionè, vt hic dicitur, infirmatus est, atque cecidit. Sed iam ad Dauidem reuertamur.

SI consistant aduersus me castra non timebit cor meum, si exurgat aduersum me praelium, in hoc ego sperabo.

QVARE est ex tota superiori oratione collecta sentètia, qua sanctus Dauid, de eo quod suas res Deo curæ esse videbat, fiducia concepta, asseuerat, tantum abesse ab eo, vt suorum hostium minis moueatur, vt ne si se vndique obsideant, atque circumstant in timore futurus sit. etenim sibi spem addi ea re, non metum iniici. Sed quod dicitur. In hoc ego sperabo. ambiguum videtur, vtrū in Deo,

an in ipso eodem, cuius meminit, bello
 spem suæ salutis cōstituatur. sed hæc am-
 biguitas in oratione Latina est. nã in Græ-
 co, & Hebraico sermone, quod ex codi-
 cibus Græcè liquet, & Hebraicè cōscri-
 ptis nulla plani sensus latebra, aut ob-
 scuritas latet. Nam in Hebraico sic
 סֵפֶר הַמִּלְחָמָה. Septuaginta porrò. *στρα-
 τήγων ἡρωϊκῶν* in quibus satis apparet, Davi-
 dem hinc bellum, atq; hostium castra de-
 monstrare, & in eis ipsis hostium suorum
 annis spem incolumitatis suæ posuisse
 dicere, quo magis ex eo perspiciatur di-
 uinæ potentiae magnitudo. Nam profec-
 tō qui Deum piè colunt, id ab eo robo-
 ris in animo accipiunt, vt in desperatissi-
 mis suis rebus, non modo nō frangatur
 metus, sed etiã, vt ea ipsa, quæ sibi aduer-
 sa esse & inimica videtur, pro ipsis stare,
 & pro instrumentis ad victoriam obti-
 nendã sibi esse arbitrentur: neq; temerè
 id, aut sine idoneo argumento, quod sit
 maximè proprium magnitudinis & sa-
 pientiae summi Dei, consilia, & conatus
 malo-

malorum hominum in suam ipsorum
 perniciem conuertere: eosque capere at-
 que irretire suis ipsorum artibus. quan-
 do illud est maximum victoriæ genus:
 cum hostes nostri, ijs ipsis, quibus fidit,
 & armis à nobis, & artibus superantur.
 Quod vt planius intelligatur altius, ista
 nos, & tãquam à capite repetamus. Duæ
 sunt rationes, siue duo tempora potius:
 nec enim plura esse possunt, in quibus
 feris suis Deus opem solitus est, & præ-
 sidium afferre. Nam aut præuertit ma-
 la, atque aduersa antequam adueniant,
 & eorum causas præcidit, aut posteaquã
 aduenerunt, & in feruos ipsius incum-
 bentia eos oppresserunt, admirabili ali-
 qua nec opinata ratione, dispellit ea, &
 ad nihilum redigit: Quarum rationum
 illa prior, suauior fortasse ipsa est, & opta-
 bilior, ijs præsertim, qui parum adhuc in
 virtute profecerunt: quiq; nondũ satis
 virum collegerunt in animo suo, ad ma-
 lorũ acris morsus fortiter perferendos.
 Talibus enim optandum est, vitæ huius

tāquam navigationis cursum sereno cē-
 lō mariq; tranquillo sine ventorum in-
 sultu, & sine iactatione conficere. At ve-
 rō alia ratio posterior, cum præstabilior
 iudicatur esse, tum à Deo sapius vsurpa-
 tur: propterea quod & nobis maiorem
 vtilitatem afferat, & Dei gloriam magis
 illustret. Nobis enim reflantes ventos
 non nunquam, & aduersa tempora pati,
 valdè quidem est vtile atque conducēs,
 vel ad animi parandam virtutem, vel ad
 eandem, si quidem iam parta sit, alendā,
 & quando interdum sopita iacet excitā-
 dam: gloriosum autem Deo, quæ supera-
 ri nullo modo humanis viribus atque
 consilijs mala possunt, ea cum se maxi-
 mē corroborauerunt, maximèque ex-
 aggerata sunt, nullo negotio, & tāquam
 nutu dispellere: & charos ipsi populos,
 ab impijs hominibus prædæ loco habi-
 tos, è medijs ipsorum faucibus eripere,
 suisque ipsos euertere, & machinis, &
 cōsilijs. Quo de genere illa sunt, quæ san-
 ctus Moses mare rubrum transgressus,

Deo

Deo scribitur cecinisse: vt, Dixit inimi-
 cus persequar, & comprehendam, diui-
 dam spolia, & implebitur anima mea.
 Euaginabo gladium meū, interficiet eos
 manus mea. Fluit spiritus tuus, & ope-
 ruit eos mare, submersi sunt, quasi plum-
 bum in aquis vehementibus. quis similis
 tui in fortibus Domine, quis similis
 tui, & faciens mirabilia? & quæ sequun-
 tur. Nam profectō aduentia mala an-
 tē videre, & illorum impetum auertere,
 aut certē ipsos malorum fontes excinde-
 re, est illud quidem ad beneficij rationē
 per amplum, sed ad fidem faciendam de
 bonitate, & potentia Dei ambiguum, &
 obscurum. Id enim à Deo administrari,
 atque fieri, ita homines ipsos, de quorū
 agitur salute, sæpè latet, vt quoniā mali
 periculū non fecerunt, neq; salus, aut for-
 tune eorū in discrimen venerunt, quale,
 & quantum beneficiū acceperint, non-
 nunquam etiam vtrum omninō accepe-
 rint, nesciant. Quod si & ipsi malū imminē-
 nēre sibi aliquod aliquando cognoscāt,

C 3 atque

atque ad præcauendum id, atque vitandū, aliquid ipsi òperentur, & faciant, itaque accidat, vt vitent quod impendebat malū, atq; declinēt: tamen si ipsi sibi re ipsa auxilio non fuerint: tamen fuisse auxilio sibi putant, suasq; partes in tuenda salute sua nonnullas fuisse gloriantur: neque pati possunt æquo animo vllō modo, vt Deus, cuius vnus cura. atq; sapientia mali cursus, aut impedit⁹ est, aut alio conuersus, solidā istam gratiam ab ipsis ineat. Ex quo fit, vt Deus, qui & suæ gloriæ studiosissimus est, & salutis nostræ cupidissimus hanc viā auxiliij ferendi, minus sæpè frequentet: illud verò alterum iter sapius insistat, idq; aded interdū studiosè faciat, vt obliuisci seruatorū suorum nonnunquam, & lentè ac remissè agere videatur: impios furere homines, & in bonos impotenter sæuire, ac bacchari permittens, quo paulò post ex eisdē illis, qui se iam pro victoribus inferebant, deuictis atque maētatis, & seruis suis eis, quos periculo eripuit, maiorem causam

latan-

latandi, & reliquis mortalibus vniuersis laudandi se, atque celebrandi, vberius argumētum exhibeat. Sicut scriptum est. Diciturus est Pharaō super filijs Israël, *Exod. 14.* coarctati sunt in terra, mare illos concludit, & indurabo cor eius, & persequetur vos, & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu eius. Quod ipsum re præstitit, nec ex innumerabili copia explorum, quæ nobis suppeditant sacræ literæ, ad id, de quo agimus, magis accōmodatum, magisq; illustre exemplum vllū proferamus. Nam cum Iudæorum populus, qui Mose duce decedēs ex Aegypto foelicia Palæstinæ loca, & auitas sedes petebat, in varia pericula incidisset, Deo id non permittente solū, sed quodammodo agente, in ipso periculorū, ac discriminis summo articulo præfens illi auxiliū, atq; salus semper ab eodem ipso Deo mirabiliter est oblata: aded vt totū illud irer, quamuis & spatij locorum, & temporis diuturnitate longissimum, nō magis castris, & stationibus Iudæorum,

C 4 quam

quam in ipsorum periculis, auxiliorum diuinitus collatorum notis, atque signis fuerit distinctum. Excesserunt ex Aegypto. Cedentes paululumque progressos, & in iniquum locum adductos Aegypti Rex Pharaon, magnis copijs maxima celeritate collectis, ipsos insequutus est: hic cum neque resistere inermes armatis possent, neque se in fugam dare, locorum iniquitate conclusi: quod ab utroque latere vasta solitudo atque montes, antè verò obstaret obiectum mare, à tergo autem hostis instaret: diuisit Deus subito aquas maris, viamque per medios fluctus dedit populo suo. quam viam Iudei ingressi incolumes in aduersum littus peruenerunt: Aegyptios verò, qui eadè via ausi sunt Iudeos insequi, diuise aquæ, vnà rursus coeuntes, miserè immerferunt. Vix mare traiecerant cum laborare coeperunt fame, atque escaurum inopia: cui inopiæ Deus, & statim & copiose subuenit. Nam caelesti rore concretum cibum suauissimum illis dedit, neque dare desti-

destitit, quãdiu in desertis illis locis versati ipsi sunt, id est, per annos quadraginta. Nec multo post cum aquæ penuria premerentur, scaturire è rupe fontem fecit. Idem rursus serpentem erexit aneu, cuius aspectu sanarentur, quicumque venenatorum serpentum morfu faucij essent. fauciabantur autem quotidie pluri mi, magnoque cum dolore atque cruciatu vitam amittebant: quod ea loca venenatis serpentibus abundarent. Sed, quid singula persequor? quæ cum innumeralia sunt, tum omnibus qui diuinas literas legent, sunt æquè atque mihi nota. Illud tantum dico, cum ijs malis ille populus premeretur, vt miser omnino esse, & arumnosus ijs, qui procul ipsum aspexissent, videri omnibus posset: factum tamen esse, Deo in ipso tempore auxiliu illi semper, atque opem ferente, vt non solum mali expers esset, sed vt etiam foelix & beatus euaderet. Quod Esaias vates eiusdem de rebus agens, scripsit: Et in omni, inquit, tribulatione sua non est tribu-

Esai. 63.

latus. Atqui pronum fuerat Deo, paucorum dierum itinere, nulla circuitione, nullis ambagibus, nullo viæ errore, laborum, & periculorum expertes Iudæos in promissæ terræ possessionem inducere. Vtrum igitur illorum foelicitati inuidisse putandus est Deus, an potius cõsuluisse & prospexisse eorum dẽ salutem? prospexit certẽ salutem illorum, suæque simul in eo gloriæ consuluit. nam dum potentia suæ & erga illos prouidẽtiæ, tot edit ipsismet spectantibus, & tam illustria documenta, id assequutus profectò est, vt se deinceps illi, quod ipsorum salutis atque adeò pietatis totius caput erat, & ardentiori prosequerentur charitate, & maioribus quotidie laudibus celebrarent: qui vnus ex tota ista prouidendi, & benefaciendi ratione maximè gratus Deo, atque optatus fructus percipitur. Id igitur quia cognoscunt, & sperant iusti homines in malis, videlicet, & asperis suis rebus auxilium Dei sibi præsto affuturũ, idcirco cum in mala incidunt, non modo

modo æquitatem animi facillè retinent, sed etiam in medio ipso metuendarum & horribilium rerum tumultu maxima pace, & quiete fruuntur: & quo magis humana præsidia eos deficiunt: eo magis salutem suam esse Deo curæ, & celeritè ab ipso auxilium sibi affuturum credunt. Itaque animo erecti, atque alacres, speque optima pleni, non modo se non dant ægritudini atque moerori, aut humile quidquam faciunt suppliciter, & demissè: sed ne, si quid fortassis opis atque virium in ipsis est ad nocendum suis hostibus, eo aut vtuntur, aut vt iniuriã sibi ab ipsis illatam alia iniuria repellere, aut omninò parem vicem illis reddere velint, animum suum vnquam inducunt. quin potius illorum impugnationẽ suã propugnationem, inimica ipsorum consilia sua esse præsidia arbitrantur: vires, copias, opes illorum, pro suis ipsi summis opibus ducunt: scientes, quod Paulus scribit, quod, tribulatio patientiam operatur, patientia spem. spes autẽ non confun-

Rom. 5.

confunditur, dicuntque & ipsi cum Da-
uide, Si consistant aduersum me castra,
non timebit cor meum. Si exurgat ad-
uersum me praelium, in hoc ego spera-
bo. Sequitur.

*V N A M petij a Domino, & hanc requi-
ram, vt inhabitem in domo Domini cunctis
diebus vitæ meæ, & videam voluptatem Do-
mini, & visitem templum eius.*

VOLVPTATEM non volunta-
tem in emendatis vulgatæ editionis co-
dicibus legimus, cui lectioni Hebræa, at-
que Græca exemplaria suffragantur. Vi-
sitandi autem verbum hoc loco ex He-
braicæ vocis, cuius loco ponitur signifi-
catione interpretatum, significat iustra-
re, & curiosè inquirere: itaque visitare tē-
plum, quod hic dicitur, idem est, quod
adyta illius omnia perlustrare. Nam hoc
desiderat, aut certè desiderare se dicit
sanctus Dauid, atque ita desiderare ardē-
ter, vt nisi id adipiscatur, conquieturus
non sit, nimirum versari semper in san-
ctissimo templo, & tanquam in oculis
Dei,

Dei, eiusque sacri, atque pulcherrimi habi-
taculi optatissimo aspectu semper frui,
& quotidiano ipso, & domestico vsu no-
ta sibi facere omnia illius, quamuis arca-
na, & interiora loca. Quæ quamuis de-
visibili, & in terris posito Dei tabernacu-
lo, cuius summa erat apud Hebræos, reli-
gio, dicantur à Dauide, etenim modo in
illo delituerat Saulis iram fugiens: itaque
vigebat in ipso animo eius loci, qui sibi
salutaris quidem modo, dulcis autem, at-
que gratus semper antea fuisset maximū
desiderium. Quamuis igitur hæc de ta-
bernaculo Mosaiico dicantur; tamē pro-
priè referenda sunt ad æthereum, atque
inuisibile Dei templum, & ad cælestem
cum Deo viuendi rationem eam, qua cū
ab hac vita discesserunt, piij homines ac
sancti fruuntur, & in quam ipse Dauid
incenso studio ferebatur. Nam eius ra-
tionis atque vitæ cælestis terrenum illud
tabernaculum atque templum imaginè
referebat. Sed quorsum hæc dicet ali-
quis? aut qui cum superioribus coniun-
gantur?

gantur? optimè illa quidè inter se, aliufq; ex alio versiculus tam nexus est, quam animi affectus qui hisce versiculis explicantur, alij nascuntur ex alijs. Itaque naturam ipsa imitatur oratio. Etenim spes contraria timori est. nam timor ex opinione imminētis mali oritur: spes ex opinato futuro bono. vidè mali timor pellit nequit, nisi boni futuri spe. quo sit, vt depulsi timoris commemoratio ipsa, statim cogitatione nobis subijciat. eius boni, cuius cōsequēdi spe firmatus, & corroboratus animus timere desijt. Quæ quemadmodum in cogitationem, & in mentem veniunt, sic etiã in oratione ponuntur, quod certè David hoc loco fecit. Nam posuerat superiùs, atque affirmauerat, ne si vndique hostes ipsum obfiderent sui, se in timore futurū vllō modo. Sed quæ res istos tibi animos facit sancte David ipsum si roges? quæ veid fiducia iactas? Quia, inquit, nihil mihi ab inimicis posse noceri video. Etenim in ijs rebus spes omnes meas, atque fortunas

nas

nas constitui, quas mihi aduersarij mei nunquã eripient. Nã votorū meorū, atque bonorū omnium hæc summa est. Deo semper assistere, ab eo nunquã dielli, in splēdidissimo cæli loco, quæ propria eius est sedes, perpetuò versari: illis cælestiū spirituum sanctissimis cœtibus iugiter interesse: viuere in luce semper, in gaudio, in veræ gloria sempiterno splēdore. Mihi, omnis ratio, cum virtute est, cum pietate, cū Dei cultu, cætera in quibus casus, & fortuna dominantur, nec ipse valdè appeto, neq; ad me planè pertinere puto. in ijs ludat fortuna vt volet, irruant hostes, atq; grassentur, suo arbitratu prædas agant, faciliè patiar me ijs spoliari rebus, quas neq; pro meis, neq; pro bonis vnquã duxi. Meū bonū, vnus Deus est, eiusq; diuini boni sempiterna possessio: cuius, vel spē viuo, vel fructum mortuo nemo mihi hostis eripiet. Et sanè duæ res sunt, quæ bonos viros in malis atque in laboribus constitutos, maximè consolantur. Vna est illa eorū spes,

quam

quam in Deo opitulatore, atque adiutore suo firmiter collocatā habent: de qua spe superiore versiculo satis est dictum. Altera quod, quæ illi pro suis bonis ducunt, eam naturam habent, vt in hostiū potestatem venire, aut possessoribus inuitis eripi, nullo modo possint. Nam hostilis vis cum eousque progressa est, vitā vt eripiat bonis, atque innocentibus viris, vltterius quo progrediatur nō habet. id verō si hostes effecerint, siq; inuisum sibi bonorum sanguinem hauserint, nō modo nihil mali illis attulerint, sed etiā plurimum boni cōtulerint. Mors enī in hominibus iustis per sophisima quodammodo dicitur. Etenim viuunt tunc maximè cū primū excesserunt ab his terrenis, & mortalibus locis. Scimus, inquit Paulus, quoniā si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manu factam, sed aternā in cælis. Id igitur, quia boni sciunt, aut si minus quam Paulus sciunt, certè si per ipsos

2. ad Cor.
c. 5.

iplos non steterit, certò futurum credūt, atque cognoscunt: erecti, atque alacres fortunæ tela non modo despiciunt, sed nonnunquam etiā cupidè excipiunt, tanquam suæ segetem gloriæ. Quod si qui sumus, qui aduersarum rerum, vel metu terreamur adhuc, vel præsentia afflictemur, id non tani in ipsa re, quam in errore nostro esse, & ideirco nobis accidere existimare debemus: quia vel igno ramus adhuc veri rationem boni, vel in eo quod compertum habemus, fallacis huius vitæ illecebris deliniti, nondum satis altè, atque firmiter defiximus omne nostrum studium. Quare quicumq; huiusmodi sumus, reuocare debemus animum ad meliorem rationem: & vt ipse se, ac sua bona cognoscat efficere. Quæ illè, cum in vna virtute, & ardenti erga Deum charitate ac pietate, ac cælestis vitæ fructu ponenda intellexerit: cumque ad ea consequenda bona, Deo in primis opem ipsi, & auxilium ferente, satis facultatum, atq; viriū in se inesse perspexerit:

D cumq;

cumq; eas vires atque facultates sibi inuito adimi non posse, cognouerit: profectò, & bona sua ista, in sua vnus potestate posita ab omni maleuolorum, & inuidorum hominum incurfione, & iniuria esse libera iudicabit: & omnes acerbos vitæ casus cõtemnet: & tanquam de excelso, & munito locò, inanes hostium suorum clamores vicisse se iã, & debellasse arbitantium negliget, atque ridebit: hocque Dauidis ad omnia fortunæ damna, atque tela tanquam scutũ opponet. *Vnam petij à Domino, & hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini cunctis diebus vitæ meæ. Nam per Deũ immortalem, hostis amare quid insolentis? quid potuisse te, atque effecisse tantopere iactas? in quo putas nocuisse, aut nociturum esse te mihi? Omni, inquis, te dignitate spoliabo. At innocenter, atque integra fide, actæ vitæ conscientia nõquam eripies. Efficiam, vt de te cuncti homines male, & loquantur, & iudicent.*
At Deus cuius vnus sunt incorrupta iudicia,

dicia, iudicabit benè. Quamquam qui, quæso, sunt isti homines, aut quot, aut quando iudicabunt? Quin vitam eripiã tibi. Benè profectò narras, ab inuidorũ, scilicet, & maleuolorum, & tui similitum hominum grege, ad beatos bonorum virorum coetus me transferes. Sed sententiæ huius versiculi tanquam genus vidimus: nunc singula eius verba breuiter percurramus. *Vnam petij.* Libido atq; cupiditas plura appetit, neque fatiatur vnquam. at rectè instituta ratio vnum bonum, quod & ipsum summum sit bonum, desiderat. Nam neq; bina aut plura esse possunt summa bona. *Petij à Domino.* Rectè à Domino, quoniã vanæ sunt cogitationes hominum in se satis viriũ, atque præsidij esse arbitantium, ad foelicem, & beatam vitam: aut eam collocantium in aliquo terreno, atque interituro bono. Aliunde enim, id est, à Deo ea nobis petenda, & accersenda est: nec solum à Deo postulanda, sed collocanda etiã in solo ipso. *Et hanc requirã.* Omnes

Matt. 24

quidem veram sibi foelicitatem optant: plurimi etiam petunt, pauci requirunt: quando requirere est cura atque diligentia adhibita, iterum atque sapius quærere. Atqui nisi qui requirunt, id est, qui perseverantes in studio virtutis instant, & tanquam pulsant ad ostium diuinæ pietatis, atque clementiæ, eam nulli consequentur. Verè enim dictum est: Qui perseverauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Sed quid David requirat, audiamus. *Vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.* Plurimi sunt, quos cum virtute versari, & apud pietatem tanquam hospitari eo vsque delectat, quoad, scilicet, eorum intestinæ cupiditates nimia ipsa copia obtusæ, atque consopitæ silēt in ipsis, atque quietem agunt: qui iidem cupiditatibus postea reuiuifcentibus, & ex interuallo redeuntibus, ad primum earum aspectum, atque vocem virtuti hospitium renunciant, & ad nota sibi lustra demigrant. Contra autem sanctus David, non ad breue aliquod tempus de-

siderat

siderat versari cum Deo: sed per totam vitam perpetuò cum illo esse: neque hospitari apud illum, sed in eisdem ædibus communiter habitare. Intelligens nimirum, crebros illos & alternos ad virtutem accessus atque recessus, illasq; itiones & rediciones animi esse non solum leuis, sed etiam eiusmodi, quo de sperare non possis ipsum aliquando, non dico præclarum aliquid, sed ne mediocre quidem, vel effecturum, vel assequuturum. *Vt inhabitem in domo Domini.* Apud hoc eloquitur atque verè. Sola enim beata vita iurè domus dicatur: domus inquã, in qua stabilis ad quiescendum sit, & ad suauiter inhabitandum fedes. Nam ceteræ res, quas plerique insano interdum studio insequuntur, opes dico, & voluptates, potestatesque & imperia, habent illæ quidem speciem quandam boni, sed leuem speciem atque fallacem: itaq; alliciunt ad sese amœnitate quadam eos, qui vitæ huius iter insistant, & de via fessos ipsos, & æstuentes collocare tanquã

D 3 in

in vmbra possunt: diu autē illos in quiete continere, aut requiescendi & commorandi diutius apud se se facultatem illis dare non possunt. idque ita esse, vel illi ipsi maximè testificantur, qui stultitia atque errore cæci, ipsumque ignorantem domicilium boni ad illa specie ampla, re autem ipsa, omni supellectile vacua diuersoria se contulerunt. Notæ enim sunt illæ istorum hominum voces:

Sapient. 5.

Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transferunt omnia illa tanquam vmbra, tanquam nuntius percurrens: cæteraque que in hanc sententiam plurima lamentantur, quod vnum in omni ipsorum vita verè pfectò sunt loquuti. Veteris enim domicilij atque fallacis subita ruina semel oppressi, tunc planè senserunt in exitium sibi id esse conuersum, quod ad requiem putauerunt fore: speque sua ipsos miserè fuisse frustratos. Quanquã illi ne in ipso quidè tempore, cum requiescere sibi videbantur, vllū veræ tranquillitatis,

atque

atque quietis fructum, mea quidem sententia percipiebant. Nam quis ignorat quanti avaris suæ cõstet diuitiæ? quibus sit obnoxia molestijs, atque adeò miserijs honorū ambitio? quam nulla sincera, atque homine digna voluptas sit, in vita voluptaria? imò quot occultetur, & quã sæui sub horū splendore nominum tortores animorum? Quoniam sic certè natura comparatū est, vt quadiu rebus utimur, quatenus à natura ipsa nobis concessum est illis uti, id est, quadiu adhibemus eas ad naturales earum vsus, intraque eum modum, qui est à natura præscriptus: tandiu vt nobis illæ sint iucundæ atque dulces: quod si violatis temerè, atque transgressis finibus ijs, quos natura rebus pepigit, officijsque rerum, & muneribus, & ordine naturali peruerso, efficimus, vt altera inuadat in alterius possessiones: & suū ipsa officium negligēs, alienum vt munus obeat postulamus: vt ritè id & nauiter obeat, nūquam profectò assequemur: insuper ipsum illud

D 4 amitte-

amitteremus naturale bonum, quod ipsi
 inerat: illasque ad vsus nostros ei à natu-
 ra datas opportunitates & commodita-
 tes: nec minus faciemus absurde quam,
 qui calceis, quos pedibus detraxisset, ca-
 put induere conaretur, faceret: si tamen
 tam absurdus quisquam esse, vilo vn-
 quam modo atque ratione potest. Ete-
 nim is, etsi plurimū operæ in eo posuif-
 set, seque confecerit multo labore: per-
 fecisset ille quidem pedes, vt nudi mane-
 rent, caput tamen ipsam nihilo magis te-
 xisset, ipsumque amisisset artium vsu: si-
 militer isti faciunt, quicumque animum
 suum boni infinite cupidum explere vo-
 lunt, aut opibus, aut honoribus, aut vo-
 luptatibus persequendis: quique vitæ
 tranquillæ atque beatæ sedem vllam sta-
 bilem constitui, in ijs rebus posse putāt,
 aut certè sibi constituunt. Torquent se
 certè illi, atque diuexant: nullum tamen
 solidum consequuntur bonum, nedum
 illud summum quod expetunt. Itaque,
 quod vitæ huius quotidiana exempla

nos

nos docent, nulli egentiores sunt, quam
 qui maximè diuitijs affluere putantur
 auari: nulli ad seruilem cōditionem pro-
 piores, nulli qui cuncta digna, indignaque;
 magis perpetiantur, quam honoris atque
 gloriæ studiosi: nemo qui maioribus do-
 loribus non solum animi, sed etiam cor-
 poris torqueatur, quam qui velis, vt dici-
 tur, atque remis voluptates persequitur.
 Quod ob eam causam illi iure atque me-
 rito accidit, quia naturæ ordine violato,
 quibus rebus modicè uti, ac pro viatico
 debuissent in isto vitæ tanquā itinere, ab
 ijs dementia quadam obcæcati, summū
 ipsum bonum requirunt: & quo uti in-
 terdum possent, pro non incommodo
 diuersorio ad animum refocillandum.
 (quamquam qui firmiore ac vegetiore
 animo sunt, ne ista quidem diuertacula,
 istasve refocillationes magnopere cu-
 rant) sed quo uti possent ad diuertendū,
 eo frui volunt pro stabili & sempiterno
 domicilio, sedemque sibi in eo bea-
 tæ constituunt. Quæ profectò

D 5

ta vita, quamuis nullas alias sedes haberet, nunquam tamen se pateretur collocari in huiusmodi nugacitate inanitateque rerum. Nam quod vnum tectum commune illi, quæ verorum bonorum perpetua dicitur esse possessio, esse possit, cum ambitione, cum avaritia, cum voluptate, caducis, videlicet, atque fallacibus bonis? illa certè cum virtute commemoratur: in Dei pietate, atque cultu tanquam in sanctissimo fano quiescit: in cælesti domo, & in Deo ipso vidèdo, fruendoque suam habet & propriam sedem. quam ad vnam sedem nos omninò debemus tendere omni nostra ope atque studio, si modo quales semper esse cupimus, beati atque foelices, tales vnquã futuri sumus. Ibi enim veræ illæ opes sunt repositæ, quas neq; tinea demolitur, neque fures e fodiunt, aut furantur: immortales ibi honores sunt, & incorrupta, ac nullo vnquam æuo marcescens dulcissima, honestissimaque voluptas. Vnde sequitur. *Ut videam voluptatem Domini.* quæ

vna,

vna, scilicet, & vera voluptas est, & omnium maxima voluptas. quippè quæ ex summi, & optatissimi, & omnem animi nostri cupiditatem, explentis, atque satiantis boni consequuntione, in altissima pace, & lætissimo gaudio sequatur. *Et visitem templum eius.* Nam his duabus rebus cõtinetur absoluta & cumulata beatitudo: Dei contemplatione, scilicet, quæ ex contemplatione oriuntur innumera voluptates, & cognitione templi Dei, id autem est, vniuersi huius, quod vnũ est templum augustissimum, atque maximum. Nam hæc naturæ rerum cognitio veluti cumulus additur, visioni illi, contemplationique Dei, in qua propriè ipsa beatitudo consistit. Igitur has naturæ partes, atque rationes beati viri, in cælesti illa & futura vita cognoscent, eaque ex cognitione capient summam voluptatem. Nam quod aliud puris & bene affectis animis exhibeatur gratius spectaculum, quam est hoc, quod illis à Deo exhibetur, cum de altissimo

&

& maximè splendido loco cali, in omnis mali experti vita ipsi constituti; non solum, vident illa.

Defectus Solis varios, Lunaque labores

Vnde tremor terris, qua vi maria alta tumescant

Obicibus ruptis, rursusque in se ipsa residant,

Quid tantum Oceano properent setingere soles

Hyberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.

Sed multò illis maiora, ac reconditiora cognoscunt: causas nimirum omnium rerum, & cuiusque rei principia interiora atque propria, ipsarumque inter se naturarum, atque rerum consensiones, & dissensiones arcanas, quarum est, vt maximè occulta, ita ad cognoscendum maximè iucunda causa atque ratio: aliaque his similia permulta. Sed nos, institutum persequamur.

QVO-

QVONIAM abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui, in petra exaltauit me.

REDDIT nunc causam superioris sui dicti, atque sententiæ, id est, causam exponit, quare tantoperè desideret residere in tabernaculo & templo Dei, quod, videlicet, expertus fuisset, ipsum sibi fugienti, atque perterritò salutare hospitium præbuisse: quod delituit in eo, quod eius, veluti, gremio receptus se primum confirmauit, ex magno & graui timore. Quæ dicens Dauid, intelligi à nobis voluit, non tam loqui se de terreno tabernaculo. (quamquam & id semper ipsi, & cum aberat ab eo optabile, & cum aderat gratum & amabile visum est,) quam de æthereo atque caelesti. Cuius adeundi facultatem omnibus sanctis hominibus præuidebat aliquando tandem futuram, per illum ipsum, quem in nongentesimum propè annum, ex se ipse propagaturus erat, sibi similem filium Christum Iesum. Itaque Dauid ad ea potissimum tempora

pora suas cogitationes, suaque desideria conferebat. Nam ex eo quod expertus fuerat sibi malorum vndis iactato, illud Dei terrenum tabernaculum fuisse portum salutis, facile coniecturam faciebat, quanto in celesti illo, & æthereo templo omnia futura essent tutiora, meliora, suauiora. Ergo à terrenis gradum ad celestia sibi construxit, & occasione eius beneficij quod acceperat in tabernaculo eo, quod fecit Moses, ad aliud tabernaculum, non huius creationis, sed quod ædificationem habet ex Deo desiderio verorum bonorum aspirauit, mortalique ex vita cõseruata immortalis, & beatę vitę amore inflãmatus est. Quod autem sequitur. *In petra exaltauit me.* Id fortassè aliquis in eam sententiam accipiat, vt se exaltatum in petra Dauid fuisse dicat, id est, in loco edito atque munito, extra omne periculũ positũ: propterea quod posteaquam ab vrbe Ceila discessit, ad deserta Ziphæi montis loca & præruptas, atque hostibus inaccessas rupes

se

se contulit. Sed mihi magis placet hoc emblematicum, petreque appellatione in arcanis literis nota significari Christum: cui sanctus Dauid acceptam referat salutem omnem, & liberationem suam. Illud nimirũ diuinitus edoctus intelligens, vnũ esse Christum, per quem omnia nobis à Deo patre, & obtinenda, & petenda bona essent: cuius exemplo, instructi nos non solum in rebus lætis agnoscere debemus Christi beneficio atque dono, lætè nos atque foeliciter agere: sed in asperis & turbidis ad eius vnũ præsidium debemus confugere: quod præsidium paratũ cunctis est, qui ad ipsum cõfugiunt. Nõ enim ille nos confugientes ad ipsum vnquam deseret, aut hostibus prodet: sed tuebitur potius, atque defendet: quomodo solet ille semper eos, qui ipsi supplicant, tueri atque defendere. Cuius quidem defensionis, etsi plures sint rationes atque modi, tamen ex ijs omnibus rationibus, illa haud dubiè est præstantissima ratio, qua se Dauid hoc loco defensum esse prædi-

prædicat, cum dicit. *Abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protexit me.* Nam huius occultationis ea vis est, non vt Deus à nobis auferat mala, quibus opprimimur: sed vt sensum malorum in medijs malis dum versamur, nobis eripiat, nosque dolori subtrahat: non tam corporis fuga, quam animi traductione ad meliora bona, & ad ea omninò gaudia, quorum incredibilem vim immittere solet Deus, & offerre seruis suis ijs, qui iniuria opprimuntur. Et quoniam diuinorum auxiliorum duo genera, seu duæ diuersæ potiùs auxiliij ferendi rationes sunt à nobis superiùs expositæ: vnâ cum malorum aduentus præciditur, altera cū repellitur eorù impetus: sit hæc ab vtraque diuersa ratio tertia, in qua ipsa quidem mala, tametsi nos premant, non repelluntur: sed eorum mutatur efficiëntia, atque vis. Etenim etsi Deus semper auxilietur suis, tamen non semper eorum hostibus, aut arma detrahit, aut vires, aut facultates nocendi: quin illud

sapè

illud sapè permittit, mali vt in bonos feruientes, & fortunis illos euertant, & tormentis subiiciant, & denique vita priuent. Qui igitur, dicet aliquis, auxilio locus est, aut quæ opitulandi ratio Deo relinquitur, eousque progressum, vbi est? Magnus sanè locus, & optima atq; Deo maximè digna opitulandi ratio. Nam ad hunc modum laborâtes suos seruos Deus suo veluti in gremio amantissimè recipit, receptosque abscondit, id est, eos dolori subtrahit, eripiens ipsis malorum sensum, hoc est, vt iterù interpreter, efficit, vt mali morsus non sentiant. Efficit autem partim verissimis rationibus illos erudiendo: plurimum autem, & longè plurimum id efficit, eorum imbuedo sensus cælesti tanta dulcedine, vt malorum deinceps tormenta, atque ictus, non ad cruciatum illis valeant, sed ad lætitiâ & voluptatem. Ita fit, vt quæ acerbâ alijs sunt, bonis cum in ea incidunt sint læta & voluptatis plena. quod illi assequuntur, nò sensus stupore aliquo, sed

E diuinæ

diuinæ dulcedinis abundantia: qua eorum pleni sensus vbi sunt, nullus dolori quo se insinuet, aut vbi resideat vacuus locus relinquitur, atque, vt aquæ stilla in ignem immissa, non extinguit ipsum, sed magis accendit: sic ad bonorum sensus malorum morfu accedens, atque in eos insinuare se cupiens dolor, illa lætissimorum gaudiorum quibus affluunt magnitudine, nõ absorbetur modo, sed quæ Dei virtus est, ex dolore voluptas efficitur. Ex quo intelligitur, quã sint boni aduersus mala omnia mirificè à Deo armati atq; protecti: quando dolor ipse simul atq; accedere, ac peruellere eos incipit dolor esse definit. Quo certè fieri nihil potest quod, vel ad leniendos bonorum animos, vel ad irridendos impiorum conatus sit accommodatus: ruere videlicet, illos, furere, sæuire, ignes admouere, noua excogitare supplicia, alia alijs mala addere, nullum deniq; modum imponere suæ importunitati: eo porrò suo, omni labore atque conatu, non modo dolorẽ

vllum

vllum non attulisse bonis, sed pro eo segetem illis atque materiam suppeditasse eximie cuiusdam, atque maximæ voluntatis: nec dolendi solũ nullam, sed gaudendi etiam plurimas, atque maximas attulisse illis causas. Atque huius generis auxilij, & à malo liberationis cum interiorum bonorum sensu, externorum malorum sensus hebetatur, & extinguitur in ijs, quos Deus veluti occultat in atrijs dulcissimis domus suæ, tanquam imago quædam fuit, quod illis tribus viris genere Hebræis in sacris literis scribitur accidisse: cum iussu Regis impij quod imma-

Dan. 3.

nem statutam, quam erexerat, atque dedicarat, adorare nolent, vincti in rogam ardentem immisi sunt. Illis enim ignis vincula, quibus constricti tenebantur, ademit: ipsos verò neque vrsit, neque detrimento, aut dolore affecit vlllo: ita quod ad illorum perniciem comparabatur, valuit ad salutem illis, & ad vinculorum dissolutionem. Sed quamuis huius rationis exempla aliquot extent in

ijs hominibus, quos instituit lex vetus: tamen hæc tota laus in medijs malis gaudendi, & ex dolore voluptatem capiendi, propria est Euangelij: in quo pretiosissimi Christi sanguinis pro mundo effusi, maxima viget virtus atque vis diuina. Itaque in ipsis Euangelij primordijs de Apostolis dicitur, exiisse illos gaudentes à concilio quod digni habitu essent, pro nomine Iesu contumeliam pati: & illa oratio, ad Euangelij tempora pertinet. Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis: & nostrorum, id est, cultorum Euangelicæ legis vox illa est. Non solum autem, sed & gaudemus in tribulationibus. Nam certè ante Christi ad nos aduentum graue hominibus videbatur inopes esse, durum ignominia affici, non ferendum dolore cruciari: itaque exilium nobis triste erat, morbus molestus, mors acerba atque dira. At posteaquam filius Dei naturam humanam secum coniungens, miram illam cum hominibus societatem

coiuit,

Act. 5.

Rom. 5.

coiuit, vt particeps ipse nostrarum miseriarum effectus, nobis communicaret bona diuinitatis suæ, quæ pro aduersis habebantur in vita, quæque hominès horrere soliti erant mala, sic ea condiuit, & omni tanquam felle ab eis detracto dulcia fecit, vt præter mali nomen in ijs certè, qui Christi sunt, quique capiti suo, & fide, & rectè factis adhærét, nihil iam de sua pristina acerbitate retineant. Neque enim fieri poterat, quin accedente natura Dei ad nostram naturam, omnia eius mala illo diuinitatis, veluti Oceano obruta, & immersa mala esse desinerét. Itaque quæ mala nostra culpam in se, atque scelus habent, ea Christus, vt potè qui ab omni peccati labe purissimus esset, nõ quidem admisit, sed quæ nos admisimus, in se ipso luenda, & delenda suscepit: crucique affigens ea, sanctissimo suo cruore, quod ad se attinet, penitus eluit. Quæ autè doloris atque poenæ mala sunt, eorum omnium sensum atque gustu percepit, perferreque illa, atque sub-

ire voluit : quo illius gustu detraxit illis, quidquid veneni in ipsis inerat, nobisque ad ea non solum fortiter ferenda, verum etiam cupidè appetenda præiuit: sicut Paulus scripsit de ipso, dicens:

Ad Heb. 2. Qui pro omnibus nobis gustauit mortem. Ex quo etiam illa est mortis amara irrisio, quæ propriè ad nouæ legis tem-

Abac. 1. pus spectat. Absorpta est mors in victoria tua, vbi est mors victoria tua? vbi est mors stimulus tuus? Quod certè in mortem non magis magnificè, quam verè dici, re ipsa atque facto, magnoque fortitudinis & memorabili exemplo, cum viro- rum, tum foeminarum post auditum in terris Christi nomen, ad mortem certatim conuolantium, infinita millia comprobauerunt. Nunquam enim, neque tanta alacritate animorum, neque tam pronis, & incensis studijs ad voluntariam mortem, & acerbissimos cruciatus, tot martyres properarent, si mors illis pro morte esset: aut potius nisi ipsum mori, ipsumque cruciari dulcedine redundare,

re, atque ad eò melle illitum esse, illis videretur. Et certè ipsi sæpè affirmarunt, carnicinam ipsam, cælestis voluptatis officinam sibi videri: & per ardentis prunas nudis pedibus cum incedebat, per amœna prata, & sparsam humum rosas, se incedere arbitrari dixerunt. Atque vt ex infinita copia id potissimum proferam exemplum, Theodoretus quod scribit historiæ Ecclesiasticæ grauis author, hoc quale sit, ex eo satis intelligitur, quod Antiochiæ Christianus quidam iuuenis dixit. Nam is, cum Iuliani imperatoris iussu quòd idola irrisisset, medio foro, magnoque in hominum conuentu virgis diutissimè & sæuissimè cederetur: cumque eius interea nõ solum eiulatus vllus non audiretur, sed ne gemitus quidem, cunctis, qui aderant admirantibus rogatus à quodam, qui perferret dolores tatos, tam æquo, atque ad eò læto animo, respondisse fertur, nullo se ex plagis dolore affici: cumque instaret ille rursus, & eius ipsius stuporis causam quæreret, assistere sibi

*Theo. ec-
cle. histo.
lib. 3. c. 11.*

dixit, atque affirmavit, ex quo primum cædi coeptus esset, diuina specie quædam iuuenem fouentem ipsum, atque omnè abstergentem dolorem. Atque idem, postea cum solui iussus esset, & abire permissus illo iuvene, qui ipsum comitabatur recedente ab illo statim, & abeunte, grauissimè doluisse scribitur: quod dicebat milles mori, non solum cædi virgis maluisse se, quam illo tam dulci, tamque bono comite caruisse. O Christi sanguinis vim incredibilem: ò pietatem, & dulcedinem Dei, ò fructus virtutis vberes, dulcesque iam & iucundos, non solum fructuosos dolores. Sequitur.

ET nunc exaltabit caput meum super inimicos meos.

QVOD olim, inquit, Deus fecit, vt me ab hostium meorum insidijs atque manibus liberaret: idem nunc tametsi eorum copia atque vires augeantur, efficiet: multoque quam antea efficiet vberius. Nam à primò vt Deus mihi bene, & vellet, & faceret sola adducebatur boni

tate

tate sua: at nunc quo vel constantiæ rationem habeat, suum in me beneficium tuebitur. nuper insidias, & cruentas inimicorum meorum manus à me repulit: nunc, vt spero, illos subijciet meis pedibus: id enim valet quod dicit. *Et exaltabit caput meum super inimicos meos.* Nam eo Hebræi iustam victoriam significare solent, ex ipso, scilicèt, habitu victoris erecti atque stantis, victis ad illius pedes interim suppliciter abiectis. Itaque hoc in re militari dictum victoriam significat, in rebus luctuosis & tristibus lætitiã, vt in illo. subleuauit Eulmerodab caput Ioachim: in omni denique re excellentiã in eo, quod de agitur. Ex quo ille.

4. Reg. 25

Verum hæc tantum alias inter caput extulit vrbes

Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

Quod si cui placeat Dauidem hoc versiculo fuisse vaticinatum victoriam eam, quam Christus adeptus est de peccato atque morte sæuis & maximè nobis in-

E 5 festis

festis hostibus: sicque dicat aliquis, Christi
 stū ipsum à Dauide caput vocari, eumque;
 exaltādum esse dici super inimicos suos.
 Hoc si quis velit, id mihi non solum nō
 displiceat, sed etiam probetur vehemen-
 ter: atque eo magis, quod video sacros
 vates solere insuturā à se primo de suis,
 aut aliorū rebus gestis orationi attexere,
 atque miscere futurarum atque magnarū
 rerum sua vaticinia. Etenim ipsa narra-
 tione & commemoratione rerum, à se,
 vel ab alijs gestarum, propter occultam
 similitudinem aliquam, quam illę res ge-
 stę cum futuris rebus à Deo efficiendis
 magnis atque sublimibus habent, com-
 mota sæpè vatum mens, hauriensque di-
 uinum maius & perfectius lumen, in me-
 dio orationis cursu eas illas vidēre inci-
 pit, quod à principio non faciebat. quod
 cum vatibus accidit, vt ex præsentibus,
 aut præteritis futura prospiciant, ea vt
 prospiciunt, statim effundunt, & ijs, quę
 instituerant dicere attexunt, vnumque
 componunt & efficiunt orationis textū

EX

ex vtroque rerum genere. Rationi por-
 rō consentaneum est, id ipsum accidisse
 nunc Dauidi, de se, ac de suis inimicis ca-
 nenti. Nam quoniā in sua persona, Chri-
 sti personę imaginem inesse sciebat, ve-
 ro simile est ipsum, cum ei sua certamina
 & victorias canenti, Christi item certan-
 tis atque vincentis species oblata atque
 obiecta esset, tanto affectum gaudio at-
 que voluptate fuisse, se vt continere non
 potuerit, quin eius aliquam mentionem
 statim faceret: suoque id carmini infere-
 ret, ipsumque; carmen pulcherrimum, &
 per se satis commendabile, lætissimę rei
 atque maximę commemoratione ista
 inserta, cōmendabilius efficeret. Quod
 si quis moueatur eo, quod Dauid dicit,
 Super inimicos meos. quo planè suos Da-
 uid significat inimicos, non Christi, &
 propterea putat hęc agi de vna Dauidis
 exaltatione & victoria, is mea sententia
 decipitur. Nā quos Christus vicit inimi-
 cos, non tā sibi, quam Dauidi ipsi, atque
 adeò nobis omnibus vicit. Nec verò illi

magis

magis Christo aduersabantur, quam generi humano vniuerso: imò, verum si loquimur, nobis solis maximè propriè erāt inimici. Nos enim soli seruebamus peccatis, & propterea damnati à Deo fuimus, mortique addicti: dæmonesq; ob id, nostris ceruicibus imminētes, nos sibi subijci deberi dicebant, & certè tenebāt subiectos: quæ Christum non attinere satis apertè idem ipse Christus declarat illis verbis. Venit princeps huius mundi, & in me non habet quicquam. Nō ergo dæmones nocere Christo in aliquo, aut incommodare poterant, sed cum nostri generis inimici essent, nosq; vniuersos tenerēt miserè oppressos, illis suis armis peccato atque morte, Christus bellum illis vltro indixit, seque à nobis opposuit aduersus illos: suumque ipse corpus eorum telis obiecit. Ac peccati quidem vnum illorum telum ad se non admisit, tantum quæ nostro corpori infixæ eiusmodi plurima erant tela, pro suis habuit. At mortis alterum totum intra præcordia

Ioh. 14.

dia recepit. Quod sanè telum non tam eripuit vitam Christo, quippè cui triduo postquam mortuus est, reddita est, magnis bonis atque accessionibus cum ulata: quam peccatis nostris, quæ Christus in se suscipiens ipsius peccati, veluti personam sustinebat, abolitionem attulit, & interitum: quibus sanè extinctis, quæ ipsa tanquam fundamenta erant dominationis dæmonum, illorum in nos imperium statim eorruit. Quamobrem verissimè exaltasse Deus dicitur caput nostrum, id est, Christum super inimicos nostros. Nobis enim propriè aduersabantur ij, quos Christus deuicit, eoque deuicit illos: vt quod cecinit Zacharias, *Luc. 2.* De manu eorum liberati, seruiamus ipsi omnibus diebus nostris. Vnde sequitur.

CIRCUMVI, & immolabo in tabernaculo eius hostiam vociferationis, cantabo, & Psalmum dicam Domino.

QVOD vt rous modo intelligatur superior versiculus, rectè & ordine sequitur: vt, vel pro victoria ea, quam ipse
de

de suis hostibus consequi sperabat, vel ob eam, quam Christus de cōmuni omnibus inimico consequuturus erat, victimas Deo, & laudum carmina se redditurum promittat.

EX AVDI Domine vocem meam, quā clamaui, miserere mei, & exaudi me.

VARIAT Daudidis animus inter spem, & metum. Nam sicut diuinę bonitatis, & experti amoris consideratio illum spe erigebat, ita Saulis Regis sibi infestissimi potentia atque opes, quæ omnia quamuis tuta loca suspecta efficiebant, ipsum debilitabant metu. Mens igitur Daudidis dubio rerum suarum statu suspensa varijs cogitationibus distrahebatur: quę aliās lætę, tristes aliās alternantes, & in ipsum incumbentes, sauos in illo excitabant fluctus variorum affectuum. Ex varietate porrò eorū variatē oriebatur oratio. Itaque, qui hactenus nihil nisi fortiter, & elatè, & animosè dicebat, is nunc timore perculsus, abiectus atque supplex ad precandum se conuer-

tit:

tit: & inter magnifica verba, timor subito exortus, & tanquam ex insidijs adortus ipsum, atque inuadens, voces ab eo elicit timidas, atque supplices. *Audi*, inquit, *Domine vocem meam*. Sed quam vocem oro? Hactenus enim fiducia quidē plenas multas emisit voces, supplicem autem, aut humilem prorsus nullā. Hic primò dici potest, Daudidem comunē grauius dolentium affectum atque morem sequutum, ita loqui. Etenim qui graui aliquo malo, aut dolore premuntur, antequam mali eius, quod ipsos angit magnitudinem dicant, aut quas habeāt dolendi causas exponant, vnum illud, sibi vt aliquid opis afferatur, ab ijs, quos auxilio ferendo aptos vident, petere iterum atque sæpius solent. Deinde nō absurdè dicatur: etsi minus ore, corde tamen atque animo, quo quamuis breui tempore multa copiosè dici possunt, Daudidem metuentem rebus suis multa precatum, ab interiore sermone in externā hanc prorupisse vocem. Itaque dixisse.

Audi

Audi Domine vocem meam. Nimirū eam, quam iam dudum imo è corde emittebat. Postremò, vt putò, non deerit cui potius videatur dicendum, hoc loco Hebraicè non legi, qua clamaui ad te, sed futuro tempore, qua clamabo. Ita his verbis non significare à se petatum esse aliquid antea, sed cum iam iam petere vellet, ac mox petiturus planè esset, eo præmunire futuræ suæ petitioni, & Dei aures dociles & attentas voluisse reddere.

Audi, inquit, Domine vocem meam. Quando, scilicèt, ad te clamauero, vota q; cordis mei ac desideria exposuero. Nèc verò non dici debet, quam hic versiculus cum superiori cohæreat, quamq; ex illo, tamquam fonte iste riuus ducatur. Quippè superius dixerat, se sperare futuram, vt Deus ipsum exaltaret super inimicos suos. Atqui rerum natura ferebat, vt hæc futurorum suorum certaminum facta ab ipso commemoratio, desiderium vincendi in illo excitaret, & accenderet. Desiderio porrò timor agnatus

tus est: nam quæ ipsi assequi multum cupimus, eorum contrarios euentus valdè timemus. Metuebat ergo interdum Dauid incertos belli euentus, Martemq; communem: isq; metus è vincendi nascabatur desiderio: desiderium verò ex memoria certaminum futurorum extitit: atq; ita, vt vltima primis copulemus, superior versiculus in quo certaminum Dauidis commemoratio facta est, hunc sollicitudinis ac timoris plenum edidit versiculum. Sed pergit.

TIBI dixit cor meum, exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requisam.

COMMEMORAT suum erga Deum amorem, quò magis ipsum proiuocet ad sibi ferendam opem. Quàquã hoc ita dicit, vt ambiguum sit, vtrū amorem intelligi velit præteritum, an futurum: id est, vtrū dicat Deo, quia semper ante id tempus ipsum dilexerit, & studiosus illius atq; amans fuerit: idcirco se non deberi desereri ab ipso, & hostibus tradi. An promittat potius atq; pollicea-

liceatur Deo, *scilicet* modo vnquam victo-
riæ compos effectus fuerit, collocaturū
in ipso omnem spem, atque amorē suū:
quale est illud quod Iacob vouisse dicitur:
Si fuerit Dominus mecū in via hac,
in qua ambulo, & dederit mihi panem
ad vescendum, & vestimentū ad induen-
dum, reuersusque fuero prosperē in do-
mum patris mei, erit mihi Dominus in
Deum, & lapis iste, quem erexi in titulū.
Sed siue hoc, siue illo modo accipiatur,
vtroque modo docet Dauid se nō indignū
esse, qui à Deo adiuuetur, vel ob præteri-
ta sua erga Deum merita, vel quia illud
ipsum liberari ab hostibus suis, & à bel-
lis & certaminibus vacare, quod deside-
rat, ob id præcipuē desiderat, vt dein-
ceps quod reliquū est vitæ vacare Deo
possit, animo pacato atque tranquillo:
qui vnus finis iustis hominibus est in om-
ni vita propositus. *Tibi, inquit, dixit cor
meum.* Speciem & tanquam imaginem
animi desiderio æstuātis oratio ipsa præ-
se fert: & certē magnū illud desiderium
vacandi

vacandi Deo, & fruendi ipso, quod ani-
mo Dauidis includebatur, explicare ver-
bis quid vellet, atque eloqui ipsum satis
non sinebat. *Tibi dixit cor meum.* Nec plu-
ra addit, sed rursus alio ex principio; *Ex-
qui fuit te facies mea.* Quod ipsum etiā
in absolutum reliquit. Tertio atque tan-
dem. *Faciem tuam Domine requiram.* Sed
quod ille minus verbis explicuit, quid fue-
rit loquutus cū suo animo, quid ve quæ-
sierit oculis atque mente, eo amoris sui ma-
gnitudinem, & quantis incenderetur &
adureretur charitatis ignibus magis de-
clarauit. Modice enim, vel intra modū
potius amat, qui, quod amat, quantum-
que amat liberē eloqui, & quamuis co-
piose exornare verbis potest: ille ardet,
qui exorsus dicere in medijs verbis infi-
stit, qui abrumpit institutam orationē,
qui nihil enucleatē explicat, sed confun-
dens omnia atque permiscens, quæcumque
amor illi suggerit atque dictat, quæ sunt
planē innumerabilia, vno tēpore, vno-
que etiā verbo conatur cūcta eloqui

& quamuis nihil satis explicet, eloquitur tamen omnia. quod Dauid vsu venit hoc loco. Nota ista veluti reticentia, & istis quasi singultu interruptis verbis, quid, quod illi in animo esset dicere, inexplicatum, aut indictū reliquit, *Tibi* enim inquit, *dixit cor meum*. Id autem est (vt tentemus ipsi modo, si tamen id assequi vnquam poterimus, pluribus explicare verbis, quæ Dauid vno penè dicam verbo conclusit.) hoc itaque est, ad te vnum suspirat, tecum perpetuò loquitur, & alijs mutus cor meum ad te clamare nunquam desistit. Te ita amat, vt quo te appellet, satis apto ad ardorem suum explicandum nomine, non inueniat. Tu pater illi, atque ad eò mihi es: tu salutis dux, tu lumen, tu vita, foelicitatisq; omninò meæ princeps atque Deus solus tu. De te solo cogito semper: tibi vni supplex: canendi de te, finem nullū facio. Nec solum te meum appetit cor: oculi etiam ipsi mei, tuam vbiq; faciem requirunt. *Qui sanè oculi quocumque se conuertunt,* quòd

quòd te non vident, nihil arbitrantur se vidisse. Sed me nullus deturbabit labor à te requirendo, tantum ipse molis auerfarime, & abs te iratus repellere, quare sequitur.

NE abscondas faciem tuam à me, ne declines in ira à seruo tuo.

QVI alium auerfantur, ei cū occurrunt, faciem atque oculos aliò conuertunt. Declarat igitur rem exhibiti, dicens: *Ne abscondas faciem tuam à me*. Id est, ne me auerferis. quæ loquendi ratio propria videtur esse harum literarum, in quibus etiam sæpè ponitur facies pro auxilio, & fauore Dei. Sed cur metuebat sanctus Dauid, ne se Deus mutata voluntate defereret, homo non solum de sua erga Deum voluntate optimè sibi conscius, sed de Dei in se amore, tot ab eo acceptis beneficijs, aperta quæ eiusdem voce & testificatione planè certus? Primum, quia nouerat hominis ingenium lubricum esse, & ad delinquendum facile. Deinde, quia nostras nobis volunta

resita ignotas atque abditas sciebat esse, vt sapè quid ipsi amemus atque cupiamus statuere nobis. cum ipsi vix possimus. Qua propter iure metuebat, ne quod fortè peccatum ad animum suum se inscio irrepisset, seque ignorantem, aut parum certè attendentem maculasset: quod quo magis Deum diligebat eo metuere, aut saltem vereri debebat magis. Nisi si quis illud malit, Dauidem cõmunem expressisse morem eorum, qui aliquid ardentè cupiunt. Nam hi optant atque precandi, ac singula, quæ obstant, quouis modo suæ cupiditati possunt, cauendi atque deprecandi modum nesciunt. Itaque Dauid etsi semel iam atque iterum præcatus fuerat Deum, ne se desertum atque auxilio destitutum relinqueret, tamen ob magnitudinem desiderij atque periculi, sibi ipsi nequaquã satisfaciens eadem sepius repetit. Ex quo etiam sunt quæ sequuntur.

*AUXILIUM meum fuisti ne derelin-
quas me, pec dimittas me Deus salutis mee.*

QVO

QVO versu verbis tantum commutatis dicit fere eadem quæ superiori: illud nouum quod allegat, quodque ad persuadendum Deo arbitratus est valere plurimum, illum, videlicet, semper ante id tempus auxiliũ sibi tulisse, quasi ita loquatur, & sentiat minimè diuinæ constantiæ atque immutabilitatis esse eum deserere ad extremum, quem semper antea protexisset: neque conuenire Deo, vt breui horæ momento perdere vellet, tot sua beneficia atq, dona in ipsum Dauidem per tot annos collocata, & veluti congesta: quod argumentum vrget adhuc. Itaque sequitur,

QVONIAM pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autè assumpsit me.

ID est, assumet ipse ad se, quia dereliquerunt illi: nam, inquit, solenne Deo est tueri ac protegere miseros quoscumq; viderit, & humana ope destitutos homines. Nam & ob eam causam dignatur vocari pater orphanorũ, & vindex viduarum. Tuebitur igitur, & pro suo

F 4

me

me habebit, qui ita sum nudus atque de-
 fertus, vt me etiam deseruerint, quibus
 mea salus charissima esse debuerat pa-
 rentes mei. Sed occurrit acris quaestio,
 quomodo verum sit parentes Dauidis
 ipsum reliquisse, cum constet non solū
 illos, sed cognatos etiā Dauidis omnes,
 vt primum ei Saul apertum indixit bel-
 lum, statim ipsius partes sequutos, om-
 nes fortunas suas contulisse in commu-
 nionem, eiusdem temporis atque pericu-
 li. Sic enim scriptum est: Abijt autē Da-
 uid ad speluncam Odolam, quod cum
 audissent fratres eius, & omnis domus
 patris eius: descenderunt ad illum. For-
 tase hęc scripsit Dauid in ipsa sua fuga,
 antequam ei quisquam se adiunxisset.
 Itaque exponit hic illius temporis Tuam
 solitudinem, nec tam agit de eo quod
 sibi postea euenit, quam rerum suarum
 praesentem statum commemorat. Vel
 certē hęc retulit ad primum suae aetatis
 tempus, cū à Samuele in Regē est inun-
 ctus. Nam cum esset Dauid natu mini-
 mus

I. Reg. 22

mus: filiorum Isai Bethlehemitæ, cumq;
 ipsum pater suus videretur negligere,
 quippè quem ruri amandatū, & tan-
 quā relegatū ouium custodiae desti-
 nasset, reliquis tamē omnibus ipsius fra-
 tribus, qui vt aetate anteibant illum, ita
 indole animi atq; corporis superare ip-
 sum videbantur praeteritis, in medio ip-
 sorum Deus per Samuelem illam iuue-
 nem, & penè puerum inunxit, quod erat
 futurae regiae dignitatis signum certissi-
 mum. Id igitur dicit, se, quem sui olim
 dereliquerant; id est despectui & con-
 temptui habuerant; vt natu minimum,
 à Deo qui humiles respicit susceptum,
 hoc est, reliquis suis fratribus antelatum
 fuisse: quod cū dicit causam reddit, eius,
 quod proximè dixerat: Auxilium meū
 tu fuisti, idque auxilium exponit quale
 fuerit: nam quod Deus ipsum elegit cū
 negligeretur à suis, in eo auxilio ei fuisse
 aduersus contemptum. & despectio-
 nem videri potuit, Dauidi certē ita vi-
 sum fuit; idque hoc loco testatur. Sed

audiamus quod sequitur.

*LEGEM pone mihi Domine in via tua,
& dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.*

SICVT tulisse auxiliū Dauidi Deus dictus est, quod à contemptu suorum vindicauit illum, sic quod eodem versu precabatur Dauid, dicens: Ne derelinquas me, ne dimittas me. quid in eo sibi vellet, quidve peteret isto nunc interpretatur versu. Petebat enim, nec subtrahēse se atque lumen, & directionem suam Deus ipsum luce destitutum aberrare permitteret, in huius mortalitatis lubrica, & plena erroribus semita, quod nunc explanat, cum dicit, *Legem pone mihi Domine in via tua, & dirige me in semitam rectam.* Itaque illius versus singula hemistichia declarant subiecti singuli versus. *Legem*, inquit, *pone mihi Domine in via.* Id est, legem, quæ mihi pro duce sit ad ambulandum sine errore in mandatorum tuorum via, ita vt rectà incedens à præscripto legis tuæ nunquam discedā. Sed quid

quid est quod addit? *propter inimicos meos.* An minus multos, minusq; sibi infestos inimicos erat habiturus Dauid, aut euasurus erat eorum insidias facilius: idcirco quod ipse per viam legis, & mandatorum Dei inoffense, & neutram in partē declinans, graderetur? Sanè erat, nullaq; sunt arma meliora, quæque nos magis tueantur aduersus hostes nostros, atque defendant, quam custodia legis Dei, animusque innocens, & omni flagitio, atque peccato abstinens vita: cum contra nihil non solum miserius, sed ne imbecillius quidem sit peccatoribus & flagitiosis. Primum, quia virtute carent, id est ipsa animi sanitate atque constantia: ex quo sicut corpora ægra, nec munus suum tueri ipsa possunt, & sunt ad omnes offensiones valde opportuna, sic illi omnibus fortunæ telis sunt violabiles. Deinde, quia in multorum odia incurrūt necessario, multosq; qui importunè se, & flagitiose gerunt, sibi faciunt inimicos. Neque enim flagitiosa vita viui, atque duci potest

potest sine multorum iniuria. Postremo quod est omnium longe miserimum, quia suis ipsi vitijs ac peccatis vires: quodammodo, & veluti arma, quibus ipsis nocentur, ministrant inimicis suis. Etenim nulla re ad nobis incommodandum, vel ad nos opprimendum potius, neque paratior, neque munitior, neque magis fortes efficiantur inimici nostri, quam nostris ipsorum vitijs. Nam, quis non faueat ei, qui homines consceleratos, & odio, & ferro persequitur? aut qua in re populum quis magis habeat, non dico approbatorem, sed impulsorem, & adiutorem, quam si rapacitatem, impudicitiam, violentiam, impietatem & eiusmodi labes animi atque pestes reliquas in iudicio vocatas ad poenam, & ad supplicium rapiat. Omnes enim scelus odimus, etiam illi, qui scelerati & flagitiosi sunt, aliorum tamen flagitiose & scelerate facta detestantur. Hoc quoniam Dauid intelligebat, tametsi vitam suam in magnum periculum atque discrimen adductam esse videret, quod ipsum po-

ten-

tentissimus obsideret inimicus, ad omnes aditus opponens se, omnesque ipsi salutis vias interceptans: tamen non induxit animum petere à Deo, deuium ut aliquod & tutum, & suis ipsius hostibus ignotum iter ipsi demonstraret, quo ipsorum vires posset, & arma effugere: noluitque etiam petere, ut suas copias atque opes suppleret, ut æquatis viribus contrastare in acie ipse aduersus Saulem posset, & iusto prælio decernere: verum illud solum à Deo postulat, ut ipsum inducat in viam legis suæ, inductumque deducat, sine aberratione, sineque prolapsione aut offensione aliqua. Nimirum intelligens hæc vna ratione, se à suis aduersariis superari posse, atque vinci, ipsum si prius cupiditates vicissent suæ, ideoque adiecit.

Ne tradideris me in animas tribulantium me.

ID est, ne finas ut abs te deficiens ipse, & ignorantie humane lubricas vias ingrellus, prolapsusque in eis atque corruens, quod aduersarij mei valde expectant,

tunt,

tunt, vulneri excipiendò nudum latus aperiam. *Ne tradideris me in animas.* Hoc est desiderijs atque libidini inimicorum meorum, ne permittas me tradi. Ex proprietate Hebraici sermonis, in quo pro desiderio nomen animæ ponitur. Quod autem meminit desiderij inimicorũ suorum, quo inhiabant ipsius haurire sanguinem, eo tacitè & artificiosè in suam sententiam ipsum Deum magis adducit, id veluti argumentatus ac dicens: æquius multo esse ac Dei bonitate dignius, ipse vt faueat suis, id est, ipsius Davidis iusti, scilicèt, & pij hominis votis ac desiderijs, quam vt aliorum, hoc est, impiorum & sceleratorum libidini & cupiditati obsequatur. Nã quis bonus æquo animo ferat, bonos iacere mcestos, improbos verò volitare latos atq; alacres? illos lugere victos, hos victores exultare? illos innocentes dimicare de vita sceleratos & iniurios omni metu liberos formidini alijs & terrori esse? hos bonis circumfluere, illos inopes egere? illorum frustra-

frustrari iusta vota, horum autem impia desideria compleri? eodemque pertinet quod sequitur.

INSURREXERVNT in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.

NAM eo David hostium suorũ perfonam apud Deum in maius adducit odium, dum præter cætera illorum peccata atque mala, etiam in testimonio dicendo falsitatem illis impingit: quo, quãto eis fuerit iratior effectus Deus, tanto ipsi reddatur magis placatus atque propitiuus. Quamquam vix reperio, quomodo hoc ad Davidis personam pertinere possit. Nam quando is, obsecro, legitur falsis testibus circumuentus? Aut, quis vnquam in illum falsus esse testis scribitur? Nam Saulis quidem animum non aliorum criminationes à Dauide alienarunt: sed illius gloria belli artibus parta inuidia ipsum exulceravit: ex quo mox odium sequutum, & ex odio necis studium, cum animo inclusa diutius cõtineri non possent, primum ad occultas inimi-

inimicitias manare coeperunt, postremò
 in apertū bellū prorupere. Et cantabant
 1. Reg. 18. in choris, Saul cecidit mille, & Dauid de-
 cem millia. Non igitur ista satis quadrāt
 in Dauidis personā. Nisi fortè Dogzum
 delatorem hoc loco intelligi voluit: ve-
 rum is Achimelecho propriè incommo-
 dauit nō Dauidi. Aut nisi hoc malumus,
 in aula Regis Saulis fuisse aliquos, qui cū
 Dāuidis dignitati, atque apud Regē gra-
 tiæ, ad quam ex humili breui peruene-
 rat, inuiderent: occultè illi obtrectando
 semper & detrahendo, Saulis animū ip-
 sum sua sponte non satis æquum in Da-
 uidem falsis suspicionibus impleuerunt,
 & tandē odio præcipitè egerunt. Quod
 quamuis non apertè scribatur in libris
 Regum, tamen satis potest colligi ex il-
 lo, quod Dauid, Sauli dixisse memōra-
 tur, videlicet; Si Dominus incitat te ad-
 uersus Dauidem placetur sacrificio, si au-
 tem filij hominum sint maledicti. Sed
 quoquò modo ista se habeant, illud cer-
 tē constat est, hunc versum aptis-
 simè

simè posse intelligi de persona Christi,
 qui nunc Dauidis ore apud Deum pa-
 trem de ijs queratur hominibus, qui se
 sceleratè accusarunt, & falsis criminibus
 obruerunt. In quo illud animaduerti
 omninò debet, quod cum Christus Ie-
 sus, cuius ex persona hunc versum acci-
 pimus, oppugnaretur à plurimis, idque
 varijs modis. Nam alij prodiderunt il-
 lum, alij accusarunt, alij comprehende-
 runt, ab alijs apertè tela in ipsum iacie-
 bantur: clam ab alijs subministrabatur:
 denique damnatus ab alijs, ab alijs cæ-
 fus, & cruci affixus fuit: & tanquam in
 scæna cum fabula agitur, sic in illa Chri-
 sti causa, & postremò necis crudelissimè
 actu, alij alias personas gesserunt. Cum
 igitur tot haberet Christus, tamque va-
 rios inimicos, de reliquis omnibus silet.
 Vnum verò illud genus eorum, qui in
 ipsum falsum testimonium dixerunt, no-
 minatim accusat: quo nos intelligere-
 mus, innocentibus atque bonis homini-
 bus ipsum per se mori, atque ab hoste

interfici non admodum acerbum esse: at cum falsi criminis specie quaesita & obtenta, pro nocentibus habiti ad supplicium rapiuntur, id verò graue illis nimis & intolerandum videri. Etenim dupliciter fit, vt afficiantur poena atque morte, boni & innoxij viri: vel ob id ipsum, quia boni sunt, quod accidebat olim sanctis Martyribus, qui nullum aliud ob scelus poenis subijciebantur, nisi quod pietatis atque Christi fidei veri cultores essent: hoc verò mortis genus, boni non modo fugere aut detrectare nolunt, verum adire atque obire etiam eam mortem cupiunt, vt potè quæ eos illustret & eximij gloriae ornamentis afficiat. Itaque, vel interimuntur ob id ipsum, quia boni sunt: vel ob verum quidem crimine falso tamen ipsis obiectum, sceleris damnati extinguuntur, quod est iniuriae atq; calamitatis genus maximum, propterea quod ad iustitiam extinguendam, nomen ipsum iustitiae sceleratè vsurpatur, & sub æquitatis iurisque, persona tecta, atq; etiã

commen-

commendata calūnia, in indignos grafsatur, nomineque & armis virtutis vitur aduersus ipsam virtutem. Itaq; ægrè valdè ferunt boni sceleris sibi notam iniuri, aut nomen affigi, & pro sceleratis interfici, aliàs non grauatè mortem appetituri. Non enim solum amittunt vitam, cuius ipsi cupiditate minimè tenentur, sed quod charissimum illis esse debet, quales sunt tales videri, quo ex eo apud homines gloria illustretur, & nomen Dei, id illis indignissimè eripitur, virtutisque cultores in parricidarum numero ponuntur: iuris verò atq; æqui oppressores vindices scelerum atq; ministri sanctissimarum legum censentur, ex quo extitit etiã in diuino vate & sanctissimo homine talis querimonia. Quare respicis contemptores, & taces conculcate impio iustiorum se, & facies hominis quasi pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem? & factum est iudicium & contradictio potentiorum, propter hoc lacerata est lex, quia impius præualet aduersus ius-

Abac. 10

G 2 stum,

stum, propterea egreditur iudicium per uersum. De quo cum iusti dolent, non tam suam & priuatam vicem dolent, quam publicam virtutis causam lamentantur. Malè enim cum virtute imò pessimè agitur, quotiescunque id euenit, ut boni pro sceleratis habeantur. Nam & reliquorum, qui boni esse student, retardantur studia virtutis, & ipsi improbi insolentiores redduntur, ipsumq; adè virtutis nomèn suspectum, & inuisum multis fit: dum sub eo insidias humanæ vitæ fieri, & capitalia vitia tegi nonnulli, vel credunt, vel suspicantur: tum qui sibi ipsis videtur dicacioris ansas inde sermonis arripiunt, ad publicè atque ridiculè virtuti detrahendū. Vide, inquit, quo euasit fucata illa simplicitas, quantum sceleris modestia, ac pudore suffusus vultus ille tegebat, quid abiecisse pro Christo omnia, quid austerum vitæ genus coluisse prodest, quid vigilijs sacris, quid ieiunijs, quid assiduo precandi studio proficitur: si quidem illis studijs ista

monstra

monstra gignuntur? ita ne hoc agebatur illo sacrarum literarum, atque Theologiae disciplinæ indefesso studio? abeat literæ, facessant pietatis studia. Ille viuit rectè, qui, quod ille dixit, vixit, dum vixit bene. Huiusmodi illi, falsa illa quidè, scelerata impia, quis neget? Neque enim virtus sui dissimilis esse queat, aut ex aliorum sermonibus naturam suam & ingenium mutet, quamuis accusetur criminose. Itaque falsa omnia, attamen ista falsa, veras interdum & nimium dolendas strages in castris virtutis edunt, verasque calamitates bonis viris important: veras inquam quomodo vulgo iudicatur de bonis malisque: nam iusto & innocenti homini, quamuis falsis testibus oppresso, quamuisque malè pereunti, nihil mali accidit, si ad diuinæ examen rationis nostra iudicia reuocemus. Nam in paucis, ut scriptum est, vexati, in multis bene disponentur: quoniam Deus tentauit illos, & inuenit eos dignos se. Ergo illi quouis modo cadat alea, beati erunt

Sap. 4.

G 3 atque

atque foelices: delatores contra & falsi testes, etiam eo ipso tempore cum se vicisse lætantur, sunt infœlices, & miseri. Neque enim sit falsum quod sequitur.

ET mentita est iniquitas sibi.

ID est, aduersum se mentita est, in suum quæ ipsius caput recidet, quidquid contra innocentiam falso commenta est. Nam licet conuiuere interdum Deus videatur, & suorum obliuisci: tamè quam à se ipso, bonitateque sua discedere non potest: tam nequit nõ patrocinari innocentibus. Itaque posteaquam illos in cæpulum, & tanquam in aciem deductos, calumnijs & impugnationibus malorum hominum paululum exercuit, tandem aperit & in lucem profert insidiosas impiorum artes, eosque frangit atque debilitat: aut si hîc, id est, in huius seculi breui vita id interdum negligit facere, in publico certè totius orbis atque omnium quicumque vnquam fuerunt conuentu hominû, est cumulatè facturus. quod cum fiet, mendaces, atque falsi testes tur

pis-

pisimis suorum criminum notis iniusti, pœnifque subiecti in odio atq; infamia erunt sempiterna. bonis verò per calumniam oppressis non solum suus restituetur honor, sed vita etiam immortalis & gloriæ plena reddetur. Vnde consentaneè sequitur.

CREDO, videre bona Domini in terra uiuentium.

NAM utcumque in hac mortali vita, & in hac terra, in qua non tam vita uiuitur, quam ad acerbos fortunæ casus subeundos, spiritus ducitur, atque propagatur, cum bonis uiris actum fuerit: siue aduersarios suos illi vicerint, siue ab eis victi ceciderint: certum est fore, ut cû ab his locis discesserint in cœli regionibus foelici fruantur, atque beata vita. Sunt qui terram uiuentium hoc loco Iudæam dici putent: quo certè nomine ab Esaia & Ezechiele uatibus non semel ap-

Esa. 453.

G 4. necessa-

necessaria sunt, & copia, & bonitate atque ob id maximè sacri vates viuētium terram nominarunt ipsam, quia in ea vna verus Dei retinebatur cultus, reliquis omnibus populis idola colentibus. Ab ea igitur, quia nūc exulabat Dauid, & sperabat, quod illi pollicitus fuerat Deus, suum in eam gloriosum futurum reditum, eo ipsum dicere, sperare se visurum bona Domini in terra viuētium, hoc est, in ea terra, in qua, & quod ad vitæ copias attinet abundanter, & quod ad Dei cultum & religionem pertinet, sanctè viuitur se visurum bona Dei, id est adepturum promissa sibi à Deo bona, hoc est, vt id tertio interpretes, delectis ipsius omnibus inimicis gloria & imperio potiturum, & quod ipse plurimi faciebat habiturum facultatem adeundi tabernaculum Dei, eiusque ipsius laudes in eo suis comprehensas, carminibus decantandi. Probabiliter quidem hæc, atque adeò ad ipsam rerum gestarum fidem verè dicuntur: sed vt probabilia

ista

ista sint, tamen mihi verius apparet, terram viuētium hoc loco coelum ipsum dici, & eo perueniendi spe sanctum Dauidem ægritudines suas lenire. Nam & ipsa Iudæa, si quo loco terra viuētium appellatur, ob id appellatur maximè, quia illius plerāq; diuinitus relata erant, ad cælestis patriæ statum adumbrandū & significandum: præterquā quod omnis illa Dauidi in patriam restituto promissa regia foelicitas caduca erat, atque terrena, & non satis profectò digna, quā vates diuinus, sanctissimus certè vir tanti faceret, vt eius yna spe, vel in medijs malis se beatum ac foelicem putaret, ac diceret. Quid? quod terra viuētium si Hebrææ vocis numerum & sonum reddamus, terra vitarum interpretanda est. Terra autem vitarum, haud dubiè augustius nomen est, quam vt vlli terrenæ regioni possit conuenire, aut ei satis aptè tribui, propterea quod hæc, quæ incolimus terrena loca, quamuis & coeli clementia, & soli vbertate beata, mortis &

G 5 morte

morte peiorū malorum domicilia sunt, non vitæ, foecunda loca: tantumque ab-
sunt ab eo, vt iucundè & tranquillè vi-
uendi, aut ipsa habeant, aut nobis dent
varias atque multiplices vias, vt vnum
hoc vitæ, quod hîc viuitur genus, mor-
tis multo plus quam vitæ habeat, vt po-
tè quod non solùm festinet ad interitū,
verùm etiam interat omnibus horis: vt
illa non dicam mala, morbos, dolores,
ægritudines fortunæ acerbitates, quo-
rum istæ regiones valdè sunt quidem fe-
races. Illa itaque sola regio, vitarum &
sit, & appelletur terra, in qua malorum
expers vita producit per æterna tem-
pora: vbi qui viuunt geminam, & vtram
que foelicissimam vitam viuunt: vbi &
viget animus, & viuut corpus, animus,
quia videt atq; possidet, nullo tempore
amittendum Deum, in quo vno maxi-
mè animi vita cōsistit: corpus verò quia
abest ab eo, non solū morbus, & dolor,
sed & moriēdi necessitas omnis, atq; cau-
sa: adestq; rursus, atque inest ei, summa
&

& pulchritudo, & agilitas. quæ sunt cer-
tè eximia illa & præclara bona Dei, quæ
sanctus Dauid, & videre cupit, & dicit se
sperare visurum in terra viuentiū. Quo-
rum spe bonorum freti sancti homines,
æquo animo præsentia mala ferunt. Et
quando acrius ipsa eos vrgent secum, &
cum animo suo ita loquuntur. Leue ef-
se & ad momentum tēporis durans, nec
tam re ipsa, quam nomine acerbū, quid-
quid id est mali, qđ patiūtur, in quo per-
ferendo fortitudinē suā & pietatem er-
ga Deum spectari ab eodem ipso Deo:
qui paratus cum sit, idq; pollicitus fue-
rit ipse, pro malorum patientia, proq; vi-
ta mortali, & terrena amissa, dare immor-
talem in coelo, atque beatā vitam, nimis
angusti, nimisq; pusilli, atque aded ab-
iecti animi esse, quæ tam paruo veneant,
tam eximia bona emere nō audere. Ita-
que se ipsi confirmant. Sed ad sunt cater-
uæ impiorum, & vt sibi videntur, calli-
dorum hominum ista omnia irridētū,
& miserorum hominū solatia appellan-
tium,

tium, itaque dicentium. Nec vera illa esse, nec verosimilia villo modo, stultitięq; prorsus atque dementię condemnandos esse eos, qui, quę vident atq; sensibus suis percipiunt, neglectis, quę nunquam sunt, certę quę nemo hominum dicere audeat se vidisse, ea sequantur atque ament. Quorum aduersus voces atque opiniones impias, quo in sua persona armaret Dauid, atq; pręmuniret omnes bonos, quicumque vnquam futuri sunt, pulcherrimum hoc suum carmen, tali fine conclusit.

EXPECTA Dominum & viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

QVA expolitione sermonis, & in eandem sententiam tot repetitis verbis acriorem adhortationem fecit. Ex quo etiam intelligimus, quam sit difficile stare iustos in acie fortes & inuictos, quando non solum aduersus illos fortuna pugnat, sed etiam perditorum hominum, quorum est maxima multitudo praua iudicia

iudicia insurgunt, telaq; in illos omnes iaciunt: Deusque ipse interim subtrahere se se illis videtur, neque auxiliij sui atq; fauoris lumen ipsis prętereundere. Nisi enim in magno desperationis & ad impios defectionis periculo versarentur, tam acer in adhortando Dauid, tamque vehemens profecto non fuisset. Itaque quemadmodum cum quis aduerso flumine, aut lembu remis agit, aut seipsum natatu propellit multis e littore spectantibus ipsum: si quando id accidit, vt fluctu ipso & rapiditate fluminis obrutus retrō in pręceps feratur, ipsa magnitudo periculi, non solum intentos spectatores reddit, sed etiam auxiliij ferendi cupidos. itaq; illud vnum certatim omnes quod possunt, ne cede, vince, supera, magnis clamoribus iterare non cessant: sic hoc loco Dauid ad omnes eos, qui in acie acriter dimicantes interea dum cunctatur Deus, seq; ipse continet, grauiter sub armis laborat conuersus, eisq; animum addens, ita fatur. *Expecta Dominum. & iterum.*

iterum. *Viriliter age.* & tertio. *Confortetur*
cor tuum. postremo atque tandem. *Et sus-*
sine Dominum. Et profecto, verum si quæri-
 mus, quod bonos & innocentes homi-
 nes, dum ab alijs iniuriose premuntur,
 maxima solitudine afficit: quodque
 eos lædit maximè, & periculo cadendi, &
 à patientia ac pietate deficiendi, propio-
 res facit: non tam ipsa per se, quæ patiun-
 tur mala sunt, quam illud vnum quod
 infirmitate quadam ingenij, & conditio-
 nis humanæ, vel omninò non curare
 Deum humana res: vel certè suas ipsorum
 negligere, offensumque aliquo eorum
 peccato, quod ipsos lateat discessisse ab
 eis illud, ipsosque tradidisse inimicorum
 suorum libidini vexandos atque perden-
 dos, non quidè illi planè iudicant, sed ad
 id vt iudicent, & rerum ipsarum indignitate
 & acerbitate quas tolerant, & ignoratio-
 ne sui ea, quæ est humano generi pro-
 pria, & verò opera & studio dæmonum
 id maximè cupientium persuadere nobis,
 & propterea nostris cogitationibus, sæ-

pè

pè id subijcientium, nosque implentium
 multis huiusmodi suspicionibus indu-
 cuntur & impelluntur. Ex quo sunt illæ
 voces. Mei autem penè moti sunt pedes: *Psal. 72.*
 penè effusi sunt gressus mei, quia zelavi
 super iniquos pacem peccatorum videns.
 Et rursus. Ergo sine causa iustificavi cor
 meum, & laui inter innocentes manus
 meas, & fui flagellatus tota die, & casti-
 gatio mea in matutinis. Illaque Esaie ex *Esa. 49.*
 persona populi Dei. Dereliquit me Do-
 minus, & Dominus oblitus est mei. Igi-
 tur quod illorum animos maximè discru-
 ciat, id est, quod à gratia Dei, ad cuius
 vnus confugerant præsidium, & in quem
 vnum contulerant omnes suas spes ceci-
 disse se suspicantur. Cuius rei in Christo
 magnū extat exemplum. Nō quidè quod
 ille à Deo, hoc est, à se se desertum se esse,
 aut omninò posse deferi, vel putauerit,
 vel suspicatus fuerit vnquā: sed quoniā
 omnium earum rerum, quæ acerbæ &
 toleratu difficiles videntur esse, sensum
 ad se, & affectum traduxerit. Is igitur cum

in ea

in ea humili specie, quam ex nobis, pro nobis assumpsit grauiſſimas iniurias, & tormenta acerbissima pertuliſſet: ad cætera tacens, ac propè mutus, illud vnum, quod se pater suus obliuisci eſſet viſus, questus est intenta & lamentabili voce: Deus, inquit, Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Quocirca, quo id acerbius ferunt iuſti, eo oportuit magis, vt eos Dauid iterum atque ſæpiùs adhortando ad perferendum, & conſtanter agendum, Deumque in primis, quamuis longas moras trahentem expectandum erigeret, atque incitaret. Quod autem ſæpè iam dicimus morari Deum, & lente agere, & vix tandem ad iuſtiſ opitulandum adduci, id non tam ex re ipſa verum eſſe intelligendum eſt, quam ex hominum opinione atque deſiderijs. Nam Deus ipſe, quoniam cuncta latè videt, & ſapientiæ quadam immenſitate omnium temporum res geſtas, earumque inter ipſas conſenſus, atque nexus, & quid cuique conueniat, & quo quidque agi tẽpore, quo ve-

omitti

Matt. 27.

omitti oporteat, vno aſpectu intuetur, ſuo quamcunq; rem loco, ſuoque & opportuno tempore ſcientiſſimè & prudentiſſimè facit. At hominis exigua & anguſta mens, vt potè que neque tam longè, latèque proſpicere, neque vno ſimul tempore cogitatione tot res comprehendere, neque ſi comprehendat, inuicem conferre ipſas inter ſe poſſit, ex ſua ipſius exiguitate tempus Deo, atque modum iudicandi, & poenas de hominibus ſceleratis ſumendi ſtatuit atque præſinit, quã noſtrã præſinitionem atque præſcriptũ: quoniam Deus meliore conſilio ſæpè negligit atque trãſgreditur: ipſum morari, atque lento gradu incedere, videri nobis dicimus: ita quidẽ certè loquimur, cunctatoremque & lentum, & procrastinatorẽ vocitamus illum. Atque vbi accidit, vt qui iſta Deo deſinimus iudicandi & auxiliij ferendi tempora in malis ipſi atque aſperis verſemur rebus: quoniam omnis & dolor corporis, & ægritudo animi dilationis eſt impatiens, niſi

H pre-

precantibus nobis, & adiuuari nos ab ipso petentibus continuo adsit ipse Deus, & ex nostro desiderio calamitati, quam patimur, modum imponat, negligi nos ab eo arbitramur, nosque proinde miseros dicimus, nostrasque querimus & lamentamur perditas & profligatas fortunas. Quare tales qui sunt, ij profecto sapientius sunt admonendi. Dauidem ut audiatur, Deumque quamuis morantem, expectent atque sustineant, ut non ex animi eorum libidine, aut ex angustijs mentis suae, Deum vel irasci, vel deponere iram velint: ut quando ipsis auxilij ferendi tempus praeterisse videtur, ne aduenisse quidem illud, satisve adhuc esse maturum existiment. denique, ut cognoscant atque considerent quid nobis expediat, quidve secus nescire saepe nos. Deo autem ipsi cognitum id, & exploratum esse, nec se gregem illum esse aut pigrum, neque imbecillum, aut timidum, nobis ut benefacere, aut nolit, aut nequeat. exerceri virtute atque illustrari patientia malorum, vitia, quae sunt laebes animi aduersorum

acer-

acerbitatibus elui, pro terrenis rebus & cito perituris amissis, bona diuina, & aeterna reddi solere: nihil denique, longum esse finem quod habeat. & certe quo malorum tanquam tempestas maior, magisque saeva fuerit, eo maiorem tranquillitatem & serenitatem futuram. sperantium, in Deo & fortiter ad extremum usque contententium felicissimos exitus semper fuisse. denique non si ea mala quibus afficiuntur acerbata ipsis & non ferenda videntur, Deo ipsi, cuius falli non potest iudicium perinde graua videri: nomine mala praedicari, re ipsa beatae vitae seminaria esse. Hieremia vatem illud verum scripsisse. Bonum

Hierem. 33

est viro cum portauerit iugum ab adolescentia sua, sedebit solitarius & tacebit, quia leuauit se supra se, ponet in puluere os suum, si forte sit spes, dabit percussitum se maxilla, satiabitur opprobrijs, quia non repellet in sempiternum Dominus, quia si abiicit & miserebitur secundum multitudinem miserationum suarum. non enim humiliavit ex corde suo, & abiicit fi-

lios hominum. **ATQVE**, vt de alijs ta-
 cēā, & de me vno, qui hæc cū scribo, car-
 ceri addictus & violatæ fidei reus factus
 maximis premor malis, & agam, & lo-
 quar, meamq; ad me ipse orationē con-
 uertā. An quia decimus iam mensis agi-
 tur, ex quo inimici mei de me triumphū
 agere coeperunt, & cū apud iudices cri-
 minando, tum apud homines vniuersos
 detrahendo & obloquendo, caput meū
 oppugnare non cessant, & neq; interim
 leuatiō aliqua malorū ostenditur, neque
 effulget vlla salutis spes, idcirco animū
 ipse despondeā, & Deū non allaturum
 innocentiaē auxiliū putem? Absit à me,
 absit persuasio tā impia. Nunquam ego,
 pater sanctissime, ne si omnia mala ir-
 ruant in me, aut minus bene de te iudica-
 bo, aut oculos meos abs te, aut spē dimo-
 uebo. Nunquā de te sentiam, nisi que de
 optimo atq; indulgētissimo patre, æquū
 est sentiri atque credi. Nā vt eorum nūc
 obliuisci bonorū velim, quæ superiori-
 bus annis multa atque magna in me cō-
 tulisti,

tulisti, hoc ipsum, quo premor, quod
 meū nunc angit animum, in quo seuerè
 mecum videris agere & irati, atq; offensi
 personā sustines, totum ab eximio quo-
 dā amore tuo erga me fateor esse profē-
 ctum. Nā quæ exitum vitæ erat habitura
 mea, quo non progressura impunitate
 ipsa corroborata, nimia mea audacia
 peccandi, si me in ea, quā instituerā, pro-
 gredi via siuisses? aut nisi mihi effrænato
 & cæco, & in preceps ruenti frēnum in-
 iecisses timoris tui? Deliqui, fateor, mul-
 ta miser in te, plurima in me, in reliquos
 homines multa peccaui: intestinaē cupi-
 ditates meæ supergressæ caput meum,
 arcem animi hostibus tradiderunt: pro-
 ditus sum à me ipso. Et cum tu puerū me
 antequā terrenis curis inficerer ad reli-
 giosum vitæ genus, id est, ad te vocauis-
 ses, iuuenē rerum optimarum studio in-
 flāmasses, & iam adulta ætate virum do-
 nis tuis cumulasses, & magnis, & pluri-
 mis, pro tot ac tantis beneficijs malā ipse
 gratiā tibi retuli: nec solū ingratus tibi

fui, sed etiam quod in me fuit, mihi ipsi exitialis. Nam, quid aliud promerui, quã vt sceleris damnatus, pœnisq; addictus me obrueres sempiterna obliuione? Sed, quã te cõpulit tua bonitas, vt mihi puero nihil dũ de te merito olim faceres bene, eadẽ impulit, vt erranti mihi nunc, & in scelus ruenti, & tua sanctissima iustitia ingrattẽ aspernanti, seueriori pœna me tum incuteres. Quo ad licuit, & quo ad fieri potuit benignum te mihi, & indulgentẽ exhibuisti. at vbi me ista tua indulgentia abuti vidisti, eaque magis in dies corrumpi, malumque quotidie serpere latius, medicamentum morbo sanando quod esset aptũ mordax, atque acre adhibuisti. ratio agendi variata est, nõ commutata benefaciendi voluntas. Nunquã enim inimici mei aduersum me tantum potuissent, nisi tu conatu illorum iniusto abuti velles ad meã salutẽ. Nã, quid in meos mores minus cadit quã infidelitas? quid ve magis à me alienum, quã à recta fidei integritate deficere, qui sem-

per

per optarim, vel capitis, atque fortunarũ omnium periculo ipsam tueri? Sed quo magis esset perspicuũ, tuo potius quã hominum cõsilio rem istã geri: idcirco nũc illo lædor, quod si res ritẽ expendatur, erat infirmisimum ad lædendũ. & qua parte videbar aduersus hostiles appetitiones maximẽ munitus & tutus, ab ea nunc parte omnia illorum tela nudo latere excipio. Falsis aliorum criminationibus vera peccata mea in me punis, & cũ insimulari me finis eius criminis, quod nunquã commisi, pœnas à me exigis, ob ea peccata, quã admisi: & aliorum iniusta aetione iustẽ tu, imò piẽ & amanter corrupto vitij animo meo, ne funditus interirẽ ferrum atque ignes adhibes. Iã numẽn tuum pater agnosco, iã mihi totus displiceo, & quod te miser offendi, doleo, atque discrucior: ignosce pie, ac iã tandem placatum redde te mihi: idem amor qui imposuit, iam tibi detrahat seueritatis istam personam: hactenus aliorum mendacijs ad meã salutem abusus

H 4

es;

Psal. 136.

es, iam saluo me, ac tibi reddito veritas ipsa, sibi vt patrocineris suo quodãmodo iure abste postulat: vindicatum est in me atque sœuitum, pro eo quantũ commerui fanè parum, at pro tua placabili, & in tuos indulgenti natura ferè satis. iã tuum erit oppitulari laboranti innocentia. Recordare Domine filiorum Edom in die Hierusalem, qui dicunt exinanite, exinanite, vsq; ad fundamentum in ea. Quamquã ego illos vscisci non cupio, eos laqueos mihi quos tetenderũt, exuere opto, semper illos misericordia potius, quam odio dignos duxi: eosq;, qui iniuriã mihi fecerunt, me qui iniuriã ab ipsis illatam sustineo, esse magis miseros iudico. Sint illi per me foelices, atq; amplii, nihil obsto: vt mihi ab illorũ calumnijs libero liceat, quam purè erga te fidè seruauit, eius fidei apud homines bonam existimationẽ integrã retinere, id verò suppliciter postulo. Auxiliũ tu mihi fuisti à iuuentute mea, nunc cum maxime deficit virtus mea, ne derelinquas me.

me. Esto lux densis tenebris malorũ oppresso, esto salus de fama, & de fortunis omnibus dimicanti, dissipa consilia impia, & cœlesti immisso lumine detege mē dacia atque fraudes: meque his eripe malis, ereptumque meis, id est, tuis famulis redde: & à mortis locis vindica me ad vitæ regionẽ. Quod si minus hoc mihi, tuę certè id naturę debes, debes bonitati, debes fidei, debes clementię. mihi namque certum est instare apud te precibus semper: tuas patietissimas aures meis querelis obtundere: non quiescet pupilla oculi mei, & quãuis sæpè repulsus, sæpius clamabo. Domine vim patior, respõde pro me. dabis instanti, quod denegas peccatori. idque cum dabis plurimorum, qui mea causa laborant, grata ora in tuas laudes resolues, qui vnus sempiterna laude dignus es verè vnus, & verè trinus Deus: Amen.

* *

SALMANTICAE,

Excudebat Lucas à Junta. Anno

1582.

INDEX RE-

RVM QVAE IN HIS

EXPLANATIONIBVS

CONTINENTVR.

Numerus folium indicat.

A

DIVERSVS fictam imputa- tionem Lutheri.	166
Allegoriæ duplex genus.	1
Allegoricè scripta duplicem ha- bere sensum.	2
Allegoricè scripta diuidi in sonum, & senten- tiam.	2
Allegoriæ non omnia transferenda esse, ad id quod subest.	3
Allegorias ipsos scriptores interdum inter- pretari, interdum distinguere notis rerum, de quibus verè agunt.	16
Alma Hebræis quid.	35
Amatores Dei duabus rebus ab amando im- pediri.	187
Amantes quid rerum natura ferat, non sem- per attendere.	12
Amantes rerum à se in amore gestarum com- memo-	

I N D E X:

memotatiōe gaudere.	261
Amoris tres grad ^o in hoc cātico explicari.	26
Amoris singulos gradus constare vocatione, desiderio, probatione, illapsu: amatorio sermone, raptu.	28
Amorem erga Deum ipsa tractatione rerum diuinarum augeri.	55
Animæ humanæ tres esse partes.	49
Animam agentem cum Deo ipso colloquio perfici.	163
Animarum duo genera sagacissima ad odo- randum Deum.	39
Arabica seræ descriptio.	172
Argentum in arcano sermone quid.	127
Aurum in arcano sermone quid.	201
Aurū trib ^o nominibus vocari ab Hebræis.	202

B

B AHALAMON vineti nomen.	266
Bonos aduersis magis esse obnoxios.	271

C

(200.)	
C ANDOR in arcano sermone quid.	
Canales quid translātè significant.	244
Capillos nigros in Orientalibus regionibus formosos haberi.	138
Capilli in arcano sermone quid.	149

Cedrus

I N D E X:

Cedrus in arcano sermone quid.	128
Cella vinaria in arcano sermone quid.	71
Cortamina eorū qui amant Deum esse di- sparia pro ratione cuiusque gradus.	110
Charitatem quæ optat Dei causa optare.	39
Charitatem Dei potiss. declarari quod pro inimicis mori voluerit.	273
Christianam virtutem, & humilem, & excel- sam.	355
Columbas syriacas præstare nitore oculo- rum.	20
Columba in arcano sermone quid.	93
Columbarum in amando mores & inge- nium.	83
Colles in arcano sermone quid.	154
Collum in arcano sermone quid.	157
Copher quid.	20
Consolari pro dolere Hebræos ponere.	267
Conuiuas Hebræos vnguento perfundere in ipso accubitu.	20
Currus Aegyptios nobiles tempore Solo- monis.	11
Cultum externum ex interiori fluere.	157
Cyprus arbor Iosepho.	21
Cyprus in arcano sermone quid.	63

D

D ELICTA perfectorū esse propè im- medicabilia.	280
---	-----

Dentes

I N D E X.

Dentes in arcano sermone quid.	154
Deum quo magis illi se animus submittit eo intimius in ipsum illabi.	184
Deum in maius prouehere eos qui quæ accipiunt ab ipso bona ritè collocant.	90
Deum cum auget gratiam, augere etiam virtutem humilitatem.	96
Deum duobus modis intrare in animam iusti.	193
Diabolus quos occultè, & quos apertè ad peccandum inducat.	97

E

ECCLESIAM permanere perpetuè in vno certo & delecto populo non esse necesse.	125
Ecclesiæ ætates quatuor fusc declaratur.	210
Ecclesiæ ætatem vltimam fœlicissimam futuram in bonis gratiæ.	213
Elate quid.	178
Electa Hebræos procera quæ sunt vocare.	181
Eloquium quid propriè.	174
Engaddi vrbs ad mare mortuum.	18
Esbon vrbs, in forte Ruben.	241
Euangelicæ legis ratio simplicior quam Moisaicæ.	45
Ex desiderio timorem & spem nasci.	48

FOEMO-

I N D E X.

F

FOEMORA in arcano sermone quid.	(251)
Fiduciam aduersis augeri.	40
Fides Davidis quanta.	41
Filiæ Hebræis quæ dicantur.	222
Fugere, pro festinare Hebræis.	267

G

GENAE in arcano sermone quid.	204
Gladius in arcano sermone quid.	123
Gradum proficientium veris appellatione significari.	93
Greges pecudû in arcano sermone quid.	57
Guil quid propriè.	46

H

HARVZIM colli ornamentû quale.	12
Hieronymi sententia de significatione cama, vtrum probari debeat.	134
Hebræos in amatorio sermone dicere solitos mi rex, mi frater.	6
Hutmalhazen, Arabicum capitis ornamentum quale.	12

I

IANVA in arcano sermone quid.	282
In incarnatione omnes virtutes Dei elucere.	129

§

Inci-

I N D E X.

Incipientes in amore Dei, quo genere volu- ptatis perfundantur.	33
Incipientium amor erga Deum imperfe- ctus.	33
Incipientes quare nigri dicantur.	47
Incipientes viuere in cōuentu aliorum opor- tere.	58
Infirmorum salutis cura sollicitari perfe- ctos.	282
Iusti in tribulatione positi quid faciant.	114
Iusti quare dicti vbertatum flores.	86
Iusti quare rebus aduersis torqueantur.	113

L

L AVDEM ex iustorum bonis operi- bus Deum sibi vni velle tribui.	184
Lybanus alius in Iudæa, qui & saltus Lyba- ni.	143
Lybanus mons, quare transferatur ad Chri- stum significandum.	207

M

Mazeg Hebræis quid.	241
Meghaim Hebræis quid.	205
Métiri pro subijcere se victori Hebræis.	267
Meretrices olim capite inuoluto in viarum biuijs residere solitas fuisse.	10
Meritum bonorum operum aduersus Lúthe- rum defenditur.	165

Meri-

I N D E X.

Meritorū Christi efficacia, & vera laus.	166
Mesarim de vino dictum Hebræis quid si- gnificet.	246
Myrrha transiens quid.	174
Myrrhæ flores qui.	19
Myrrha in arcano sermone quid.	20
Murus in arcano sermone quid.	281

N

Nardus Hebræis quid proprie.	20
Nardus vnguentum quale.	17
Nardus in arcano sermone quid.	61
Nasus translātè quid.	242
Naturæ & gratiæ ingenium explicatur.	191
Nox in arcano sermone quid.	109

O

O BTESTATIONIS quæ sit ratio.	(76)
Oculi in arcano sermone quid.	63
Odor translātè quid.	34
Odor in arcano sermone quid.	184
Officij Christiani descriptio.	40
Oratio virtus Christianorum propria.	157
Orationis perfectæ conditiones.	158

P

P A X per Christum constituenda qua- lis.	230
Peccati fons & origo.	49.50.
	§ 2 <u>Pedes</u>

Pedes in arcano sermone quid.	249
Perfecti cur vrbi similes.	228
Perfectos paucioribus rebus egere vt induci in amorem Dei possint.	44
Perfecti quanta animi pace fruuntur.	229
Perfectos & palam & semper amare Deum cupere.	290
Poëticæ præstantiam in imitanda natura consistere.	73
Praelati mali, quantum noceat populo Dei.	197
Praelati quo fortitudinis genere præstare debeant.	122
Promissio de Christo nascituro, facta primis parentibus quot modis Dei erga homines amorem declaret.	291
Purgatoriæ virtutis quod sit munus.	59
Purgatoriæ virtutes, quare odoratæ dicantur.	62
Purpura in arcano sermone quid.	128

QUO die peccauit Adam eodem iacta fuisse salutis nostræ fundamēta. 292

R

RVBOR in arcano sermone quid. 201

S

SEPTVAGINTA viri qui ambiunt lectulum Solomonis, in arcano sermone

ne quid.	122
Similitudines huius libri cur interdum nobis perabsurdæ videantur.	133
Sol in arcano sermone quid.	54
Splendor virtutis se ipse prodit.	116

T

T HEOLOGIAE cognitionem Episcopis esse necessariam.	124
Tharsis lapis pretiosus.	181
Thirsa vrbs regia.	219
Thus in arcano sermone quid.	162
Trahere quid propriè.	37
Tria cellaria ad quæ incipientes introducuntur.	42
Turtur in arcano sermone quid.	61
Turtures hyeme à Palæstina recedere.	82
Turtures ornamentum muliebri apud Hebræos.	17
Turtures quod, & quale ornamentum genus. ibidem.	

V

V BERA in arcano sermone quid.	230
Verba alia pro alijs ponere Heb. cū res affines significant.	267
Vere excitari animantia ad cantum.	81
Vocationis primæ ad iustitiam, & aliarum vocationum discrimen.	23

I N D E X.

Voluptatis ostentatione Deum peccatores ad iustitiam solere vocare.	33
Vt conueniant inter se corporeus & incorpo- reus amor.	74
Vulpibus abundare Iudæam.	84
Vulpes in arcano fermone quid.	97
Veros Christi cultores aduentum illius opta- re atque petere.	297
Vltimi aduētus Christi spe in aduersis bonos sustentari, & eius memoria gaudere.	299
Vltimi aduentus Christi mentionem acer- bam impijs, formidolosam dæmonibus esse.	301
Velatos religionis nomine inimicos veræ Christianitatis multos latere.	300

F I N I S.

ERRATA SIC EMEN-
DENTVR.

<i>Pagi.</i>	<i>Lin.</i>	<i>Lege.</i>
32.	I.	12. deceptam.
62.	I.	17. exposita.
104.	2.	13. proprio.
116.	I.	19. adoleuit.
134.	I.	20. 47.
144.	I.	23. mollius.
159.	I.	18. iusta.
159.	I.	19. magnitudine.
160.	2.	8. referuntur.
171.	2.	8. causam.
225.	I.	14. exposito.
233.	2.	14. quo nam?